

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātē

Pirmsskolas izglītības skolotājs

ARITA MAJORE

**Vecākā vecuma (5-6 gadi) vecu bērnu muzikālās domāšanas sekmēšana
rotaļnodarbībā mūzikā pirmsskolā**

Kvalifikācijas darbs

Darba vadītājs

Prof.

Akadēmiskais amats

Dr. paed.

Zinātniskais /
akadēmiskais grāds

Anna Līduma

Vārds, uzvārds

Paraksts

ANOTĀCIJA

Vecākā vecuma (5-6 gadi) vecu bērnu muzikālās domāšanas sekmēšana rotaļnodarbībā mūzikā pirmsskolā.

Kvalifikācijas darba autore: Arita Majore

Zinātniskā vadītāja: Dr. paed.. Anna Līduma

Kvalifikācijas darba apjoms: 46 lpp., 2 tabulas, 12 attēli, 5 pielikumi, izmantoti 58 literatūras avoti.

Pētījuma mērķis: Izpētīt vecākā vecuma (5-6 gadi) vecu bērnu muzikālās domāšanas sekmēšanu rotaļnodarbībā mūzikā pirmsskolā.

Pētījuma jautājums: Kāda ir vecākā vecuma (5-6 gadi) vecu bērnu muzikālās domāšanas sekmēšana rotaļnodarbībā mūzikā pirmsskolā?

Darbs sastāv no nodaļām.

1. nodaļā sniegts teorētisks ieskats par 5-6 gadus vecu bērnu vecu bērnu muzikālās domāšanas sekmēšanu rotaļnodarbībā mūzikā:

- Muzikālās domāšanas būtība un raksturojums;
- 5 – 6 gadus vecu bērnu vispārīgās attīstības un muzikālās domāšanas sakarības;
- Muzikālās domāšanas kritēriju, rādītāju un to līmeņu izpētes;
- Mūzikas rotaļnodarbības satura muzikālās domāšanas sekmēšanai.

2. nodaļā aplūkotas 5 – 6 vecu bērnu muzikālās domāšanas sekmēšana rotaļnodarbībā mūzikā pirmsskolā pētījuma organizācija un metodes:

- Pētījuma gaitas un metožu raksturojuma;
- Pētījuma bērnu grupas raksturojuma;
- Izmantoto mūzikas skaņdarbu, metodes un to pielietojuma;
- Rezultātu apstrādes un analīzes.

Atslēgas vārdi: DOMĀŠANA, KUSTĪBU ROTAĻAS, UZTVERE.

ANNOTATION

Promoting the musical thinking of older children (5-6 years) in pre-school playing..

The qualification paper author: Arita Majore

The qualification paper supervisor : Dr.paed. Anna Līduma

The qualification paper consists of: 46 pages, 2 tables and 12 pictures, 5 supplements. Were used 58 literary sources.

The goal of the qualification paper: To research promoting the musical thinking of older children (5-6 years) in pre-school playing.

The question of the qualification paper: How is promoting the musical thinking of older children (5-6 years) in pre-school playing.?

The 1st part contains the theoretical information about promoting the musical thinking of older children (5-6 years) in pre-school playing:

- The essence and characteristics of musical thinking;
- Relationships between general development and musical thinking of 5-6 year old children;
- Research of musical thinking criteria, indicators and their levels;
- To promote musical thinking in the content of music play lessons.

The 2nd part the promotion of musical thinking of 5-6 year old children in play music lessons in preschool research organization and methods are considered:

- Description of the research process and methods;
- Characteristics of the study group of children;
- The composition of the music used, the methods and their application;
- Processing and analysis of results.

Key words: THINKING, PERCEPTION, MOVEMENT PLAY.

Saturs

IEVADS	5
1.1 Muzikālās domāšanas būtība un raksturojums	7
1.2. 5-6 gadus vecu bērnu vispārīgās attīstības un muzikālās domāšanas sakarības	11
1.3. Muzikālās domāšanas kritēriji, rādītāji un līmenis	16
1.4. Mūzikas rotaļnodarbību saturs muzikālās domāšanas sekmēšanai	18
2. Pētījums par vecākā vecuma (5-6 gadi) vecu bērnu muzikālās domāšanas sekmēšanu rotaļnodarbībā mūzikā pirmsskolā	25
2.1. Pētījuma gaitas un metožu raksturojums	25
2.2. Pētījuma bērnu grupas raksturojums	27
2.3. Pētījumā izmantotie mūzikas skaņdarbi, metodes un to pielietojums	32
2.4. Muzikālās domāšanas izmaiņu pētījuma rezultātu analīze	38
Secinājumi	43
Izmantotās literatūras avotu saraksts	44

IEVADS

Pirmsskolas posms ir piepildīts ar jaunu zināšanu apguvi par sevi un pasauli. Mūzikas apgušana pirmsskolā uzskatāma par veselīgu, attīstību veicinošu nodarbošanos, kas nodrošina līdzsvarotu prāta un ķermeņa attīstību. Mūzika emocionāli bagātina bērnu iekšējo pasauli un palīdz atklāt savas jūtas. Šī vecuma bērniem nevar būt pietiekamas zināšanas un nevar veidoties interese par atbilstošu attīstošu mūziku, ja neveltam pietiekamu uzmanību bērna muzikālai audzināšanai. Mūzika ir jūtu valoda. Tā vispirms ietekmē bērna emocionālo pasauli, jo emocionālajiem centriem ir neaptverama ietekme uz domāšanas procesu. *Muzikālā domāšana* ietver sevī daudzus komponentus, jo tā iespējams izsekot mūzikas noskaņu maiņai, apjēgt intonāciju savstarpējo saikni, tēlus, tēmu, atšķirt mūzikas izteiksmes līdzekļus (Līduma, 2015).

Mūzikas nodarbības pirmsskolā nenotiek bez rotaļas, kā arī neviena rotaļa nenotiek bez muzikālās pavadības. Rotaļa un mūzika veido muzikālo rotaļu un pirmsskolas vecumā ir svarīgi rotaļnodarbībās mūzikā sekmēt muzikālo domāšanu. Bērna muzikālās uztveres spējas ir atkarīgas no pedagoga spējām bērnu ieinteresēt mūzikas klausīšanās un muzicēšanas procesā. Pedagoga loma pirmsskolas attīstības posmā ir ļoti svarīga, jo pedagogs var pamanīt kādas novirzes no attīstības posma un sekmēt attīstību.

Darba autore savā darbā vēlas apskatīt bērna muzikālās darbības veidus, to izmantošanu un ietekmi uz bērna muzikālās domāšanas sekmēšanu, kā veicināt šo domāšanu un kam būtu jāpievērš uzmanība noteiktajā vecumposmā.

Autore darbā aplūkoja, kas būtu jāņem vērā 5 - 6 gadus vecu bērnu attīstībā un, kas veicinātu muzikālo domāšanu, un tā ir mūzika, rotaļas, ko pierādījuši daudzi latviešu un ārzemju pētnieki.

Darbā tiks pētīta vecākā pirmsskolas vecuma bērnu muzikālā domāšana gan teorētiski, gan praktiski.

Mūzikas nodarbībās pirmsskolā tika novērots, ka bērnu muzikālā domāšana ir atšķirīgāka. Lai noskaidrotu, kādi darbības veidi mūzikas nodarbībās un kādas mācību metodes veicina bērna interesi darboties mūzikā, tika izvēlēts studiju darba temats: Vecākā vecuma (5-6 gadi) vecu bērnu muzikālās domāšanas sekmēšana rotaļnodarbībā mūzikā pirmsskolā.

Pētījuma temats: Vecākā vecuma (5-6 gadi) vecu bērnu muzikālās domāšanas sekmēšana rotaļnodarbībā mūzikā pirmsskolā

Pētījuma mērķis: Izpētīt vecākā vecuma (5-6 gadi) vecu bērnu muzikālās domāšanas sekmēšanu rotaļnodarbībā mūzikā pirmsskolā.

Pētījuma objekts: rotaļnodarbība mūzikā pirmsskolā

Pētījuma priekšmets: 5-6 gadus vecu bērnu muzikālā domāšana

Pētījuma jautājums: kāda ir vecākā vecuma (5-6 gadi) vecu bērnu muzikālās domāšanas sekmēšana rotaļnodarbībā mūzikā pirmsskolā?

Pētījuma uzdevumi:

1. Noskaidrot 5-6 gadus vecuma bērnu attīstības īpatnības;
2. Izpētīt un apkopot psiholoģisko un pedagoģisko literatūru par muzikālās domāšanas būtību;
3. Iepazīt un apkopot materiālus par muzikālās domāšanas sekmēšanu pirmsskolā rotaļnodarbībā mūzikā.

Pētīšanas metodes:

1. Teorētiskā – teorētiskās literatūras analīze;
2. empīriskās – pedagoģiskā novērošana;
3. pedagoģiskā izmēģinājuma darbība – pedagoģiskā materiāla aprobācija praksē.

1. Teorētiskais pamatojums 5-6 gadus vecu bērnu muzikālās domāšanas sekmēšanai mūzikas rotaļnodarbībā

1.1 Muzikālās domāšanas būtība un raksturojums

Šajā apakšnodaļā tiks skaidroti vairāki jēdzieni: muzikāls, muzikalitāte, muzikālā domāšana, muzikālās spēja u.c. Sākot pētījumu par muzikālo domāšanu ir svarīgi atrast skaidrojumu jēdzienam *muzikalitāte*. Literatūras apzināšanā tika uzzināts, ka pirmsskolas mūzikas pedagoģijā šo jēdzienu aplūkot ir sākusi Anna Līduma. 2004. gadā viņa to ir pamatojusi savā disertācijā un ir konstatējusi, ka tas ir viens no muzikalitātes komponentiem, ko nepieciešams veicināt no agra vecuma. Tās formulējums ir precizēts 2015. gadā. Muzikālā domāšana ietver sevī daudzus komponentus, jo tā ir “spēja izsekot mūzikas noskaņu maiņai, apjēgt intonāciju savstarpējo saikni, tēmu, tēlus, skaņdarba daļas, skaņdarba ieceri kopumā un mūzikas valodas izteiksmīgumu un atšķirt mūzikas izteiksmes līdzekļus” (Līduma, 2015, 39).

Muzikālā domāšana pati par sevi ir tēlaina, jo tā liek ik brīdi liek sadzirdēt, ko nozīmīgu un saturiski piepildītu. Lai skaņu kombinācijas sāktu darboties kā mūzika, ir jārod atbildes par to, ko mūzika mums vēlas dod. Mūsu prāts piesaista skaņu simbolam atbilstīgu atšifrējumu – kultūras simbolu, kurš ietver dzīves un tēlainu konkrētību. Pūles, kas tiek ieguldītas līdzīgos meklējumos, sekmē gan muzikālās domāšanas attīstību, gan domāšanas attīstību (LU SIL, 2013).

Pētījumam nozīmīgs ir D. Lieģenieces rakstītais par domāšanu pirmsskolas vecumā, jo viņa norāda, ka „pirmsskolas vecumā attīstās vairāki domāšanas veidi – uzskatāmi konkrētā, uzskatāmi tēlainā, verbāli loģiskā – uz valodas bāzes domāšanas procesā tiek izmantoti pastāvošie jēdzieni un loģiskās konstrukcijas” (Lieģeniece, 1999, 19).

Domāšana – “Psihisks cilvēka izziņas darbības process, kuru raksturo īstenības vispārināts (abstrahēts) un pastiprināts atspoguļojums. Parasti ar domāšanu saprot kopsakarību noskaidrošanu starp lietām – materiāliem un ideāliem (garīgiem) priekšmetiem un parādībām. Domāšanas operācijas ir analīze, sintēze, salīdzināšana, vispārināšana u.c. bērna domāšana attīstās darbībā ar priekšmetiem un saskarsmē ar cilvēkiem. Liela nozīme bērna domāšanas attīstībā ir mācīšanās procesam skolā” (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000, 41). Apskatot vairāku autoru atziņas par domāšanu, darba autore piekrīt O. Kuhņukas atziņai par to, ka domāšana kā psihisks process aptver cilvēka dzīvi, tā norisi būtiskajās sakarībās, pazīmēs

un attiecībās. Tā ir cilvēku izziņas augstākā pakāpe, kas ļauj iegūt zināšanas par to, ko nevaram uztvert tieši. Pirmsskolas vecumā domāšana ir cieši saistīta ar bērnu garīgo attīstību. Pirmsskolas vecuma bērna domāšana ir citādāka nekā pieaugušam cilvēkam (Kohņuka, 2018).

A.Līduma raksta, ka viņas pirmsskolas skolotājas pedagoģiskajā praksē ir apstiprinājies, ka bērna muzikāla darbība veicina viņa muzikālo domāšanu, jo tikai mērķtiecīgā, sistemātiskā darbībā notiek strauja bērna visu muzikālo spēju attīstība. Par bērna muzikālo domāšanu liecina bērna vēlme: runāt par mūziku; skaņdarbus klausīties atkārtoti; interese par nošu nosaukumiem; vēlme pierakstīt notis; spēja raksturot mūzikas noskaņas; un spēja raksturot mūzikas izteiksmes līdzekļus (Līduma, 2015).

Tālāk bija nepieciešams skaidrot vairākus jēdzienus, kas tiks lietoti pētījuma laikā. Jēdziens *muzikāls* tiek skaidrots kā “saistīts ar mūziku; tāds, kas spēj uztvert, saprast un reproducēt mūziku; tāds, kam ir dotības, apdāvinātība mūzikā.

Šim pētījuma svarīgs ir A.Līdumas norādījums par to, ka par muzikālo domāšanu psiholoģijā tiek rakstīts 20. gs. 70. gados, jo tieši tad mūzikas psihologi M. Aranovskis [166] un A. Sohors muzikalitātes struktūrā ir ietvēruši *muzikālo domāšanu*. Tieši tad muzikālajā domāšanā tiek izdalīti divi komponenti, kas ir būtiski šim pētījumam: 1) reproduktīvais - esošās mūzikas uztvere, kas izpaužas mūzikas atskaņošanā un 2) produktīvais komponents, kas ir jaunas mūzikas sacerēšana (Līduma, 2004).

Aplūkotajā K. Tarasovas pētījumā ir atrodams, ka izziņas muzikālās spējas ietver intelektuālās spējas: muzikālo domāšanu un muzikālo atmiņu. (Tarasova, 1988), ko akcentē arī A. Līduma (2004, 2015) kā muzikalitātes veseluma komponentu . (skat. 1. tabulu)

1.tabula. Izziņas muzikālās spējas (pēc K. Tarasovas)(autores veidots)

Izziņas muzikālās spējas			
Intelektuālās spējas			
Muzikālā domāšana			Muzikālā atmiņa
Reproduktīvais komponents	Produktīvais komponents	Muzikālā iztēle	

A. Līduma ir akcentējusi, ka O. Radinova ar līdzautorēm (1994), tāpat kā K. Tarasova, pamato savu viedokli, ka muzikalitātes struktūrā ietilpst 1) skaņkārtas izjūta; 2) muzikālie dzirdes priekšstati; 3) ritma izjūta, kurā līdztekus tembrālai un dinamiskai dzirdei, izpildītājspējām un radošām spējām ir arī *muzikālā domāšana*. (Līduma, 2004).

“*Muzikālā domāšana* ir spēja izsekot mūzikas noskaņu maiņai, apjēgt intonāciju savstarpējo saikni, tēmas, tēlus, skaņdarba daļas, skaņdarba ieceri kopumā, mūzikas valodas izteiksmīgumu, atšķirt mūzikas izteiksmes līdzekļus” (Līduma, 2004, 24).

“*Muzikālo domāšanu svarīgi uzsākt veidot agrajā bērnībā, kad bērni vēl nespēj paši raksturot mūziku.* Sākumā mūzikas saturu un raksturu skaidro pedagogs, orientējot bērnus uz skaņdarba aktīvu uztveri un analīzi. Tātad, jebkurā muzikālās darbības veidā: uztverē, izpildītājmākslā un radošajā bez pamata muzikālajām spējām attīstās arī citas:

- uztverot mūziku - muzikālā domāšana;
- izpildītāj- un radošajā darbībā - noteikta izpildītājtehnika un improvizēšanas spējas, kas izpaužas dziedāšanā, muzikāli - ritmiskās kustībās, mūzikas instrumentu spēlē” (Līduma, 2004, 25).

Muzikalitāte tiek definēta kā personības integrēta (vienota) īpašība, kuru veido emocionāla uztvere un atsaucība, muzikālā dzirde un atmiņa, ritma izjūta, balss apjoms, prasme dziedāt un muzikālā domāšana. “Muzikalitātes struktūru veido savstarpēji saistīti noteiktā kārtībā un sakarībā komponenti:

- Muzikalitātes centrs ir emocionālā atsaucība.
- Muzikālā dzirde un ritma izjūta ir izzinošās sensorās muzikālās spējas.
- Muzikālā domāšana ar reproduktīvo un produktīvo raksturojumu.
- Muzikālā atmiņa kā vairāk vai mazāk attīstīts psihisks process.
- Balss apjoms un dziedāšanas kvalitāte ir savstarpēji saistīti un sastāda muzikalitātes attīstības pedagoģiskās darbības mērķi” (Līduma, 2004, 28).

L. Mackēvičas zinātniskajā darbā ir vairāki jēdzienu skaidrojumi. Viņa raksta, ka *muzikalitāte* ir savdabīgs spēju kopums (ritma izjūta, skaņu augstuma dzirde, tembrālā un dinamiskā dzirde), kas nepieciešams muzikālai darbībai.

Muzikālais tēls – skaņdarbā izteiktās izjūtas, noskaņas, domas. Tā veidošanai izmanto skaņas, kas tikai likumsakarīgi organizētas var izteikt kādu domu.

Nozīmīgs ir L. Mackēvičas mūzikas uztveres pētījums, kurā viņa definē, ka *muzikālā dzirde* ir spēja uztvert skaņdarba māksliniecisko tēlu, precīzi intonēt mūzikas skaņas un saskatīt mūzikas attīstības likumsakarības. Ir nepieciešams akcentēt, ka ir vairāki muzikālās dzirdes veidi, kas ir nozīmīgs faktors muzikālās domāšanas sekmēšanai:

- skaņu augstuma dzirde - spēja uztvert un atveidot muzikālu skaņu augstumus;
- melodiskā dzirde - skaņu augstumu dzirde, kas nepieciešama vienbalsīgas melodijas uztverei (parādās līdz ar pirmo muzikālās dzirdes priekšstatu uzkrāšanos);
- harmoniskā dzirde - spēja uztvert skaņu sakārtojumu akordos;
- polifoniskā dzirde - spēja saklausīt skaņdarbā vienlaicīgi vairākas balsis;

- tembrāli - dinamiskā dzirde - spēja noteikt skaņas augstumu, ko rada kāds mūzikas instruments, kā arī noteikt skaņdarba dinamiskās gradācijas;
- faktūras dzirde - spēja saklausīt mūzikas izteiksmes līdzekļos ietvertā satura materiālo izpausmi;
- iekšējā dzirde - spēja iekšēji sadzirdēt mūziku, to emocionāli pārdzīvot, kā arī domās atskaņot, lasot nošu rakstu.

Līdz ar to muzikālās spējas ir personības individuāli psiholoģiskās īpatnības, kas attīstījušas darba un sociālās saskarsmes procesā un nepieciešamas indivīda sekmīgai muzikālai darbībai. Vispildītāk tās izpaužas darbības paņēmieni apgūšanas ātrumā un noturīgumā. Muzikālās spējas neveidojas lineāri vai pakāpeniski, bet veidojas agrā bērnībā. Bērnam augot, pilnveidojas tikai to kvalitāte” (Mackēviča, 1999, 130-132).

A. Līdumas skatījumā “jebkurā muzikālās darbības veidā – uztverē, izpildītājmākslā un radošajā – līdz ar muzikālajām pamatiespējām attīstās arī citas, bet tas tiek veicināts ar pedagoģiskiem līdzekļiem: Mūzikas uztverē – muzikālā domāšana; Izpildītājdarbībā un radošajā darbībā – noteikta izpildītājtehnika un improvizēšanas spējas, kas izpaužas dziedāšanā, muzikāli ritmiskās kustībās, mūzikas instrumentu spēlē (Līduma, 2004, 2015).

Muzikālās domāšanas spējas attīstībai nepieciešama “jūtu vārdnīca” ar kuras palīdzību bērns spētu izteikt savas emocijas” (Līduma, 2015, 40). “Iemācīt saprast mūziku nozīmē iemācīt atsaukties un cilvēku jūtam, jo mūzika ir cilvēku jūtu valoda. Ne velti cilvēks klausās mūziku attiecīgi savām jūtām. Mūziku raksturo ar apzīmējumiem skumja, jautra, svinīga, enerģiska, ļauna, drūma u.c., cilvēks raksturo savas emocijas – subjektīvos pārdzīvojumus” (Līduma, 2015, 89).

O. Kohņukas skatījumā mūzikas klausīšanās ir viena no svarīgākajām muzikālās audzināšanas komponentiem. Tas ir tādēļ, ka mūzikas klausīšanās attīsta mūzikas uztveri un veicina interesi par mūziku, palīdz bērniem iepazīt un iemīlēt skaņu pasauli. Tā veicina muzikāli emocionālo atsaucību un veido muzikālo gaumi. Klausoties kvalitatīvu mūziku vai pašam muzicējot, tiek bagātināta dvēsele, sekmēta bērna emocionālā un prāta attīstība, un attīstās loģiskā domāšana un radošās spējas (Kohņuka, 2018).

L. Mackēviča uzskata, ka mūzikas ietekmes noteikšanai noderīgs ir Dz. un I. Pīrī izveidotais modelis, kurā tiek izvirzīti divi galvenie virzieni, kā aplūkot mūzikas ietekmi uz bērniem:

Pirmais virziens saskata mūzikas vērtību apstākļi, ka tā ir daļa no mūsu kultūras. Šajā gadījumā mūzika tiek aplūkota tikai kā līdzeklis bērna muzikālo spēju attīstības sekmēšanai.

Otrais virziens atspoguļo mūzikas spēju attīstīt bērna personību un sekmēt sociālo kompetenci, kā arī stimulēt apslēptās spējas. Šajā gadījumā mūzika tiek aplūkota kā veicinošs līdzeklis bērna vispārējās attīstības sekmēšanai (Mackēviča, 1999, 21).

Izvērtējot L. Mackēvičas promocijas darbā aplūkoto, tika konstatēts, ka ar mūziku iespējams sasniegt dažādus mērķus: mācīt alfabētu; vingrināt kognitīvās prasmes - skaitļu secību, saskaitīšanu un atņemšanu; mācīt nemuzikālus jēdzienus (augšā - lejā, ārā - iekšā, uz - zem, ātri - lēni u.c.); sekmēt dažādus bērna darbības veidus; izteikt jūtas un atbrīvot uzkrāto enerģiju (Mackēviča, 1999).

Varam secināt, ka mūzikas zinātnieku darbos akcentētas sakarības starp emocionālo un intelektuālo spēju attīstība, jo muzikālā darbībā tiek aktivizēti izziņas un emocionālie procesi un līdztekus citām muzikālajām spējām tiek veicināta muzikālā domāšana.

1.2. 5-6 gadus vecu bērnu vispārīgās attīstības un muzikālās domāšanas sakarības

Mākslinieciskā attīstība vecākajā vecumposmā raksturojas ar daudz augstāku dažādu darbības veidu un daudz sarežģītu komponentu izpausmes apgūšanas pakāpi māksliniecisko spēju sistēmā. Tā veidojas spēja uztvert – domāt, un atdarināt mūzikas ritmisku zīmējumu; parādās intonatīvi melodiska mūzikas uztveres orientācija; bērnu muzikālās improvizācijās parādās pabeigta melodija un forma.

“Uzmanībai ir liela nozīme uztverē (arī muzikālajā). Leontjeva, Ananieva un Eklina pētījumi pierāda, ka uztveres procesi attīstās bērnam praktiski darbojoties. Uztveres procesi bērnam iegūst orientējošas un regulējošas funkcijas, tie attīstās bērnam darbojoties aizvien sarežģītākos uzdevumos. Jo vecāks bērns kļūst, jo attīstītāks kļūst bērna uztveres iemaņas, kas savukārt veicina arī domāšanas procesu. Vecākā pirmsskolas vecuma bērni labprāt un aktīvi iesaistās mākslinieciski radošajā darbībā. Mākslas darbu uztvere ir sarežģīta - tā ir iepazīšanas un pārdzīvojumu kopība. Bērns mācās uztvert sajūtas, ko darba autors ir vēlējis nodot caur savu darbu” (Čodare, 2017, 17).

Vecāko pirmsskolas vecuma bērnu domāšana tiek attīstīta, aktīvi darbojoties un iepazīstoties ar citu radītajiem mākslas un mūzikas darbiem.

“Domāšanas procesu veicina veltot lielu uzmanību tieši emocionālās uztveres attīstībai ar motivētas diskusijas palīdzību. Skolotāja mīmika, balss tembrs un kustības, emocionālā attieksme atraisa bērnos muzikālo un poētisko dzejas, valodas dzirdi” (Lasmane, 2012, 33).

“L.Vigotskis bērna domāšanas attīstību iedala trīs stadijās, bet tieši šis vecumposms ietilpst otrajā stadijā no 3 gadiem līdz skolas vecumam, kad veidojas dažādi domāšanas veidi:

- Domāšana konkrēta, saistīta ar fiziskām aktivitātēm, pietrūkst vēl loģikas;
- Savā konkrētajā pieredzē apzinās priekšmetu un lietu būtību, to kopsakarības” (Čodare, 2017, 19).

Šveices psihologs Ž.Piažē izdalītajā bērna kognitīvajā attīstībā pirmsskolai ir otrā stadija pirmsoperacionālā – no 1,5 gadiem līdz 7 gadiem (šajā stadijā bērns izzina pasauli caur rotaļām); Pāreja no vienas operāciju stadijas otrā notiek atbilstīgi iekšējām likumībām, kas piemīt domāšanas procesam. Bērna egocentriskā runa ir sapnīm līdzīgās bērna domāšanas izpausme.

Bērna raksturīgākā pazīme ir egocentrisms (*Piažē, 2002*). Var izdarīt secinājumu, ka ikviens posms liecina par kvalitatīvām pārmaiņām domāšanas attīstībā: notiek lēcienveidīgas pārmaiņas bērna domāšanas veidā. Pieaugušā domāšana ir attīstības rezultāts (LU SIL, 2013).

Vecākā vecumposma bērni ir izdomas bagāti, radoši un aizrautīgi problēmu risinātāji. Šajā vecumposmā veidojas pirmās domāšanas operācijas – spēja salīdzināt, ievērot atšķirīgo un līdzīgo, sāk darboties iztēle. Tā kā abstraktā domāšana attīstās intensīvāk, tad liela vērība jāvelta visiem psihiskajiem procesiem, it īpaši atmiņai. Vecākajā vecumposma sākumā, pieci gadi, bērns ritmu iegūst vieglāk nekā saturu. Bērni ir radoši, labprāt dzied, papildinot dziesmas ar skanošiem žestiem, ritmiskām kustībām un ritma instrumentiem, var dziedāt arī savas izdomātas dziesmas (Kohņuka, 2018).

Metodiskā materiālā pedagogiem darbā ar izglītojamiem ar jauktiem attīstības traucējumiem rokasgrāmatā, par 5-6 gadīgu bērnu vispārpieņemtajiem vecuma normai atbilstīgu attīstību – domāšanu ir noderīgi norādījumi, ko var izmantot pirmsskolas pedagoga darbā. Ir svarīgi zināt, ka bērna domāšanas attīstība ir saistīta ar cēloņa un sekas sakarību atklāšanu starp lietām un norisēm.

- “Domāšana attīstās no uzskatāmi konkrētās uz abstrakti loģisko.
- Loģiskā domāšana attīstās pamazām, pieredzes, kļūdu un mēģinājumu rezultātā.
- Balstoties uz iepriekšējo intuitīvo (uzskatāmo) domāšanu, veidojas jēdzieniskā domāšana
- Attīstās uzskatāmi tēlainā domāšana - sagrieztu attēlu saliek no 5 – 6 daļām, optiski (vizuāli) salīdzinot daļas, kļūdas pamana paši.
- Mācās meklēt loģiskās kopsakarības starp informācijas vienībām, salīdzinot un atrodot kopīgās un atšķirīgās pazīmes
- Iemācās plānot savu darbību, loģiski spriest; mācās mācīties.
- Klasificē lietas pēc noteiktām pazīmēm.
- Spēj uz objektu raudzīties no dažādiem aspektiem; var sakārtot priekšmetus pēc dotajām pazīmēm.
- Priekšmetu izslēgšanai (4. liekais) pietiek ar vienu instrukciju” (LU SIL, 2013).

5 -6 gadus veciem bērniem, lai sekmētu muzikālo domāšanu ieteicams:

- Klausīties mūziku bērnu un pieaugušo izpildījumā;

- Klausīties programmatisku un neprogrammatisku mūziku;
- Veidot priekšstatus par mūzikas komponistu, dzejnieku;
- Turpināt iepazīties ar dažādu žanru mūziku (tautas, klasisko, vokālo, instrumentālo, solo, kora);
- Turpināt veidot priekšstatus par dažādiem skaņdarba žanriem (maršs, deja, šūplādziesma, oriģināldziesma);
- Turpināt klausīties mūziku pēc konkrēta uzdevuma (skaņdarba rakstura noteikšana, temps, dinamika, kāds instruments spēlē);
- Klausīties mūziku arī bez ievadvārdiem, pēc noklausīšanās pastāstot par saviem iespaidiem; dramatisēt nelielus muzikālus uzvedumus;
- Apspriest dzirdēto mūziku, veidot savu stāstījumu, pasaku, improvizēt kustības;
- Turpināt vingrināties atpazīt zināmus skaņdarbus divu skaņdarbu secībā, klausoties melodiskā secībā;
- Turpināt saistīt mūzikas klausīšanos ar grafisku attēlojumu, attēlojumu krāsās, kustībās;

“Bez mūzikas uztveres (prasmes klausīties mūziku) nav iespējama nekāda bērnu muzikālā darbība” (Mackēviča, 1999, 17).

Vecākā pirmsskolas vecuma posmā bērniem strauji attīstās interese par to kā darbojas dažādas lietas. Praktiski darbojoties, bērns ātri aptver, kā un kāpēc daudzas lietas darbojas, mācās atšķirt realitāti no fantāzijām. Bērnos attīstās vairāki domāšanas veidi: uzskatāmi konkrētā, uzskatāmi tēlainā un verbāli loģiskā domāšana. Vislabāk attīstīta ir uzskatāmi konkrētā un uzskatāmo tēlainā domāšana, tā kā šajā vecumā vislabāk attīstītais izziņas process ir iztēle. Domāšanas procesā spēj atgriezties pie iepriekš izdomātā un paredzēt turpmāko darbību (PBS Parents, 2018).

Vecākie bērni, 5 - 6 gadi, no pieaugušo paskaidrojumiem cenšas uzzināt, kā jādarbojas, lai viss labi izdotos arī tad, kad to dara bez pieaugušā palīdzības. No 3 līdz 6 gadu vecumam, bērniem piemīt spilgti izteikta mērķtiecība. Lai varētu aplūkot 5 – 6 gadus vecu bērnu psihes attīstību, jāņem vērā iepriekšējā, pašreizējā, kā arī nākamā vecumposma īpatnības un to savstarpējā saistība.

“Pirmsskolas vecumā bērna attīstība notiek viņa psihiskās dzīves jomās – bērns apgūst un sistematizē milzīgu jutekliskās informācijas daudzumu, tā pilnveidojot sajūtu un uztveres procesus, domāšanu, iztēli, tīšo uzmanību un loģiskās iegaumēšanas spējas” (Kreišmane, 2000, 101).

Pirmsskolas vecuma bērnu sensorās attīstības stimulēšanai visefektīvākā ir tāda darbība, kurā bērniem rodas iespēja atšķirt priekšmetu īpašības, uzzināt to nosaukumus un nostiprināt iegūtās zināšanas praktiskās darbības procesā. Pie šādām darbībām pieder novērošana un darbs brīvā dabā, zīmēšana un veidošana, mūzikas klausīšanās un kustības mūzikas pavadībā.

Viens no līdzekļiem pirmsskolas vecuma bērnu audzināšanā ir muzikālā audzināšana ar mērķtiecīgu mūzikas uztveri tās centrā. Šo pamato sakarības:

- 3 līdz 7 gadu vecumā bērna psihe jaunveidojums ir vajadzību un motīvu sfēra, tāpēc mūzika ir īpaši ietekmīga emocionālā pārdzīvojuma izraisītāja;
- pārdzīvojums, klausoties mūziku, izraisa emocijas un rosina vajadzību pēc pozitīva
- emocionāla pārdzīvojuma, kā arī ir viens no bērna motivētas darbības nosacījumiem
- un attieksmes pret mūziku kā kultūras vērtību rosinātājiem;
- mūzikas uztvere rosina attieksmi veidojošos aspektus (kognitīvo, emocionālo), kas
- aplūkojami ciešā vienotībā;
- mūzikas uztvere ir pamatā visiem bērnu muzikālās darbības veidiem (Mackēviča, 1999).

“Improvizācija ir māksla, kas noder ikdienā, jo improvizējot cilvēks domā. Improvizācija ir dabiska bērna darbošanās sastāvdaļa. Bērni radošās spējas izmanto savās rotaļās, meklējot, izdomājot un atrodot rotaļu variantus. Improvizācija ir muzikāli radošās darbības veids, kas bērniem ir visvieglāk uztverama un saprotama. Bērnu pirmie mēģinājumi improvizēt pārsvarā ir nedroši, bet biežāk vingrinoties bērns kļūst arvien drošāks un viņam rodas lielāka interese (Juškēviča, 2006). Šādā darbībā, kad bērni cenšas sasniegt savus mērķus, bērni spēj labāk koncentrēties uzdevumiem, kurus risina darbības procesā.

A. Juškēviča analizējot 5 – 6 gadus vecu bērnu raksturojumu secina, “Psihiskajiem procesiem nepieciešama regulāra trenēšana:

- Nervu procesu kustīguma trenēšana – prasme mainīt kustības atbilstoši tempam, ritmam un skaņdarba formai – pa frāzēm;
- Uztveres, uzmanības, gribas, atmiņas, domāšanas attīstība – pamatojoties uz uzdevumu sarežģītības pieaugumu;
- Attīstīt prasmi mīmiskā un pantomīmiskā – paust dažādas emocijas (prieku, skumjas, trauksmi, bailes u.tml)” (Juškēviča, 2006, 22).

Bērns informāciju par apkārtējo pasauli iegūst caur izziņas procesiem, kas ir galvenais avots. Katrs izziņas process pilda savas funkcijas un pasaules atspoguļošana notiek divos līmeņos: jutekliskajā (tiešajā) un vispārinātajā (pastarpinātajā). Atspoguļošanu tiešajā līmenī veic sajūtas un uztvere, bet pastarpinātajā, sarežģītākajā – domāšana, runa un iztēle.

Muzikāli ritmiskā domāšana ir cieši saistīta ar fiziski ķermenisko domāšanu. Bērni muzikālā nodarbībā, lai sekmētu muzikāli ritmisko domāšanu:

- skrien dažādot ritmos – sīkiem solīšiem, galopa, polkas, valša, uz vietas;
- iet – pastaigu solī, tecīņu solī maršveida solī, iesista roku kustības;
- dejo tautas dejas soļus;
- ar plaukstām sit ritmu mūzikas instrumentu pavadībā.

5 – 6 gadu vecumā, fiziskā attīstībā, notiek intensīva ekstremitāšu attīstība, līdz ar to koordinācijas un līdzsvara attīstība, bet vājāk attīstās sīkā pirkstu muskulatūra. Varam secināt, ka mūzikas mācīšana veicina ne tikai muzikālo spēju izaugsmi, bet attīstību kopumā (Juškēviča, 2006).

Vecākajā vecumposmā pieaug bērna zinātkāre un viņa novērošanas spējas. Veidojas saite starp uztveri un runu. Runa palīdz apzināt priekšmeta īpašības, veicina domāšanas operāciju attīstību. Tauste ir ļoti svarīgs uztveres veids. Impulsi, kurus rada tauste, nonāk smadzenēs, palīdz attīstīties citām sajūtām un sekmē bērna centrālās nervu sistēmas attīstību (Līduma, 2004).

Šajā vecumposmā veidojas arī bērnu prasmes un iemaņas koncentrēt skatienu uz sīkām lietām un vienlaicīgi uz vairākām. Uzlabojas precīzo kustību prasmes. Vieglāk padodas tādas darbības kā ģērbšanās, griešana, zīmēšana un rakstīšana (Ļubļinska, 1979). Tas nepieciešams, lai apgūtos, piemēram, dziesmas tekstu vienlaicīgi apgūst ritmu, dziedot spēj veikt precīzas kustības ar ķermeni – soļot, skriet u.c. Attīstot sīko plecu un pirkstu muskuļus, bērni pirmsskolas vecākajā vecumposmā var pat veikt vienlaicīgi divas vai vairākas kustības. To ļoti labi var novērot rotaļā.

5-6 gadus veci bērni pakāpeniski prot kontrolēt savas koncentrēšanās spējas. Viņi spēj pievērst uzmanību ne tikai priekšmeta ārējam veidolam, bet arī atsevišķām detaļām. Tāpēc 5-6 gadus veciem bērniem ļoti patīk tādi uzdevumi, kas saistās ar vērošanu. Šajā vecumā ievērojami uzlabojas koordinācija: dzirdes, redzes un taustes koordinācija.

D. Lieģeniece šo vecumu, 5-6 gadi, nosauc par spontānas rīcības un strauju svārstību periodu (Lieģeniece, 1999).

“Piecu gadu vecumā bērni spēj izpildīt ritmu ar plaukstām, kājām, kociņiem, sākumā atdarinot pieaugušo, vēlāk patstāvīgā darbībā. Katrai vecuma grupai piemērotu uzdevumu

izpildes rādītāji liecina par muzikalitātes attīstības dinamiku. Diagnosticēšanu veic pedagogs vairāku nodarbību laikā” (Lūduma, 2004, 38).

1.3. Muzikālās domāšanas kritēriji, rādītāji un līmenis

A. Lūduma muzikalitātes zinātniskajā pētījumā par pozitīvo emociju ietekmi uz attīstības sekmēšanu raksta: “Tas palielina bērna darbaspējas un izpaužas sajūsmā un priekā. Bērns izjūt vajadzību darboties un kustēties” (Lūduma, 2015,248).

“Skaņkārtas izjūtas rādītājs ir mūzikas mīlestība un interese par mūziku. Pēc O. Radinovas domām par to liecina: bērna uzmanība mūzikas klausīšanās laikā; ārējā izpausme (kustības, mīmika, pantomīmika); lūgums atkārtot vēlreiz (skaņdarbu, dziesmu); iemīļoti skaņdarbi.

Blakus emocionālajai atsaucībai 5- 6 gadu vecumā skaņkārtas izjūtas rādītājs ir bērnu stāstījums par noklausīto mūziku: mūzikas noskaņu maiņa; prasme atšķirt noturīgās un nenoturīgās skaņas; melodijas pazišana; intonācijas precizitāte” (Lūduma, 2004, 37).

“Pētījumos ir noskaidrots, ka 90% informācijas cilvēks saņem ar redzi un tikai aptuveni 9% ar dzirdi. Mūziku uztver gan ar redzi, gan ar dzirdi, gan kustībām. Tiek izšķirti sensorais, emocionālais un intelektuālais muzikālās uztveres līmenis. Mūzikā īpaši nozīmīga ir tēlainā un emocionālā atmiņa, kas izpaužas spējā iegaumēt, saglabāt atmiņā un atcerēties redzēto, dzirdēto, kustības un taustes iespaidus, pārdzīvotās emocijas un jūtas” (Lūduma, 2015, 85).

Ne velti bērni labprāt vēlas atkārtoti dzirdēt sev tīkamu, iemīļotu muzikālu skaņdarbu, dziesmu, piedalīties rotaļā, ja tas bērnam ir radījis pozitīvas emocijas, iespaidus.

“Ja mūzika ir cilvēku “jūtu valoda”, tad iemācīt saprast mūziku nozīmē iemācīt atsaukties uz cilvēku jūtām. Raksturojot mūziku ar apzīmējumiem: jautra, skumja, svinīga, enerģiska, drūma, ļauna u.c., cilvēks raksturo savas emocijas. Bērnu nepieciešams radināt:

- apzināties noskaņojumu, ko izraisa mūzika, un ievērot, kā mūzika ietekmē viņu pašu;
- uztvert veselumā mūzikas izraisītās jūtas.

Triju veidu muzikālā darbībā tiek apgūta emocionālā atsauce:

- mūziku klausoties – bērni tajā iejūtas
- dziedot pašam – mūzika tiek aktīvi uztverta ar emocionālu attieksmi;
- kustībās atbilstoši mūzikai – veicina aktīvu pārdzīvojumu” (Lūduma, 2015, 89).

Mūzikas galvenā pamatfunkcija ir izteiksmīgums, jo mūzikas saturs vienmēr ir emocionāls. Mūzikā saturu iespējams atspoguļot piepildīti, jo mūziku izsaka ar emocijām. To

uzsvēris B. Teplovs. Mūzika un runa pārsvarā tiek uztverta ar dzirdi, jo gan mūzikai, gan runai ir noteikts saturs, bet atšķirība ir, kā saturs tiek atspoguļots. Mūzikā saturs izpaužas skaņu tēlos – tā ir apzīmējuma funkcija (Līduma, 2015).

Muzikālā tēla uztvere kļūst arvien adekvātāka, kas ir saistīta ar pietiekami augstu muzikālās sistēmas spēju attīstību, domāšanu un iztēlēs attīstību. Notiek ievērojamas pārmaiņas domāšanas jomā – bērns vēlas zināt, par ko mūzika vēsta, ko nozīmē viens vai otrs dziesmas vārds, Šajā vecumā viņš spēj analizēt un vispārināt, izdarīt vienkāršākos secinājumus (Platonova, 2008).

Lai cilvēks varētu uztvert mūzikas saturu, viņam nepieciešam apgūt spēju diferencēt skaņās ar dzirdi, atšķirt un uztvert ritma izteiksmīgumu.

A.Līduma praksē novēro, ka uztveres un emocionālās atsaucības attīstība sākas un notiek, bērnam klausoties mūziku un vienkāršas melodijas iegaumējot un atveidojot pēc dzirdes (Līduma, 2015).

Procesa dinamiku raksturo apzinātas mūzikas uztveres trīs posmi:

- “Vispārīga mūzikas uztvere – notiek skaņdarba noklausīšanās. Tās pamatā ir emocionāla reakcija, orientēšanās skaņdarba raksturā;
- Diferencēta mūzikas uztvere – notiek atkārtota skaņdarba klausīšanās, diferencēta daļu saklausīšana un mūzikas izteiksmes līdzekļu analīze (reģistrs, tembrs, temps, dinamika, metrs, ritms, skaņkārta, harmonija, faktūra, melodija);
- Aktīva mūzikas uztvere – notiek vairākkārtēja skaņdarba klausīšanās. Bērna interese par skaņdarba saturu ir dziļāka. Mūzika tiek saklausīta un uztverta. Izprotot mūzikas uzbūvi un izteiksmes līdzekļus, emocionāli līdzpārdzīvojot tās saturu, bērns mūziku uztver aktīvi” (Līduma, 2015, 118).

Muzikālās domāšanas sekmēšanai pirmsskolā bērns ir jārosina apgūt septiņu nošu (DO, RE, MI, FA, SOL, LA, SI) nosaukumus (Līduma, 2015).

A. Līdumas pedagoģiskais novērojums apstiprina, ka “emocionālā darbība attīsta bērna prāta spējas un vispārīgās spējas – uzmanību, atmiņu, iztēli – un rosina domāšanu – salīdzināšanu, pretnostatīšanu u.c.” (Līduma, 2015, 127).

A. Līdumas prakse rāda, ka mērķtiecīgas un sistemātiskas darbības rezultātā notiek strauja bērna attīstība emocionālajā atsaucībā, dzirdes un ritma. Bērna muzikālo domāšanu veicina muzikālas darbības. Tādēļ ir izstrādāti bērnu muzikālās domāšanas kritēriji:

1. Interese par mūzikas saturu. Tās rādītāji: Vēlas runāt par mūziku; Skaņdarbus vēlas klausīties atkārtoti;
2. Interese par mūzikas pierakstu. Tās rādītāji: Izrāda interesi par nošu nosaukumiem; Vēlas pierakstīt notis;

3. Prasme raksturot mūziku. Tās rādītāji: Spēj raksturot mūzikas noskaņas; Raksturo mūzikas izteiksmes līdzekļus.

Katram rādītājam ir 4 līmeņi. (Tabulu skatīt pielikumā).

1.4. Mūzikas rotaļnodarbību saturs muzikālās domāšanas sekmēšanai

Gan mūzikas zinātnieki (B. Vikmane (1995), L. Mackeviča (1999), gan A. Līduma (2004, 2015), gan mūzikas metodiķi L. Lasmane (2013), B. Brice raksta, ka muzikālās domāšanas sekmēšanai visaktuālākais ir pirmsskolas vecums. Tam ir nepieciešams izstrādāt mūzikas rotaļnodarbību saturu.

Muzikālās rotaļas bērniem ir interesantas, viņi tās pieņem ar prieku, ja var darboties, muzicēt, un iet rotaļās ar pašu gatavotiem, neparastiem mūzikas instrumentiem. Bērni pozitīvas emocijas gūst, ja paši var izgatavot neparastus mūzikas instrumentus (Brice, 2011).

Ne tikai mūzikas nodarbību laikā ieteicams klausīties mūziku, jo klausīšanās rosina bērna fantāziju un mūzikas saturs stimulē bērnu radoši to attēlot kustībā, uzzīmēt un pastāstīt. Muzikālo domāšanu sekmē arī pedagoga uzdotie jautājumi, jo bērns praktiski lieto apgūtās zināšanas un organizē viņa iztēli iepazīt jaunus izteiksmes līdzekļus.

Klausoties mūziku, bērns spēj:

- Izteikt savas idejas par saklausīto skaņdarbu;
- Veidot stāstījumu vai sacerēt dzejoli;
- Izdomāt dziesmai vārdus;
- Uzzīmēt vai izveidot noteiktu tēlu;
- Pastāstīt par to;
- Veidot kustību improvizāciju (Aizupe, 2016).

B. Brice, par to kāpēc vajadzīga mūzika pirmsskolā, raksta šādi "Mērķtiecīgās, sistemātiskās un metodiski pareizi plānotās muzikālajās rotaļnodarbībās tiek attīstītas visas bērnu psihiskās spējas: uztvere, uzmanība, atmiņa, domāšana, runa" (Brice, 2018).

Bērnam muzikālā darbībā attīstās un rodas muzikālās spējas un šīs spējas ir saistītas ar muzikālās darbības veidu. Muzikālās spējas trūkums ir vērojams tad, ja ir kavēta citu spēju attīstība (Līduma, 2015).

Ja bērns piecu gadu vecumā atdarinot pieaugušā darbību spēj izpildīt ritmu ne tikai ar plaukstā, kājām, bet arī ritma instrumentiem, tad vēlāk bērns to varēs izdarīt patstāvīgā darbībā.

Tādēļ A. Līduma pētījuma uzdevums ir noskaidrot, kas pirmsskolā mūzikas nodarbībā stimulē muzikālo domāšanu un sekmē rupjo un sīkās motorikas attīstību (Līduma, 2015).

“5 - 7 gadu vecumā bērniem ar labām muzikālajām spējām skaņu apguves kvalitāte izpaužas pakāpeniski. Kādas spējas attīstības aizkavēšanās var kavēt citu spēju attīstību. Pamatojoties uz teorētiskajos avotos izpētīto par bērna vecumposmā īpatnībām pirmsskolā, bija svarīgi apzināt kritērijus bērna muzikalitātes noteikšanai pirmsskolā un noskaidrot līdzekļus muzikalitātes attīstības sekmēšanai pirmsskolas muzikālajās nodarbībās” (Līduma, 2004, 51).

N. Vetlugina un A. Līduma norāda, ka mūzikas nodarbības darba pamatforma pirmsskolā ir nodarbība visai grupai. Bērna pašapziņas attīstības veicināšanai solo dziedāšana ieņem svarīgu vietu grupu nodarbībās. Katrs bērns attīstās atbilstoši savām spējām, tādēļ svarīgi grupu nodarbībās izmantot arī individualizācijas principu. Individualizācijas principu veiksmīgi var pielietot pie sasveicināšanās, iepazīšanās brīžos ar rotaļlietām, iedziedāšanās vingrinājumos, dziesmu solo izpildījumā. Mūzikas skolotāju uzdevums ir attīstīt pirmsskolas vecuma bērnu spēju mūziku uztvert emocionāli un attīstīt tēlaini asociatīvo domāšanu (Ветлугина, 1985; Līduma 2015).

“Mūzikas nodarbībās bērns jārādina:

- Apzināties noskaņojumu, ko izsauc mūzika, ievērot, kā mūzika ietekmē bērnu pašu;
- Uztvert mūzikas izraisītās jūtas veselumā.

Pirmsskolas vecuma bērns mūziku raksturo ar apzīmējumiem: jautra, skumja, svinīga, drūma, ļauna, bēdīga u.c., jo šādi cilvēks raksturo savas emocijas. Muzikālā darbība emocionālās atsaucības apgūšanā pirmsskolā notiek trīs veidos:

- Mūziku klausoties – bērni iejūtas tajā, izjūtas nostiprina ar pārrunām;
- Dziedot pašam – mūzika tiek aktīvi uztverta ar emocionālu attieksmi;
- Kustībās mūzikas pavadījumā – veicina aktīvu pārdzīvojumu” (Līduma, 2004, 61).

“Mūzikas metodiķi un pedagogi novērojuši, ka uztveres un emocionālās atsaucības attīstība sākas un notiek mūzikas klausīšanās procesā vienkāršu melodiju iegaumēšanā un atveidošanā pēc dzirdes” (Līduma, 2004, 64).

“Muzikālās domāšanas sekmēšanai, mūzikas nodarbībā, darba vajadzībām pirmsskolā katram bērnam nepieciešami šādi piederumi: divas rūtiņu burtnīcas, zīmulis, gumija, divi koka kociņi, krāsu zīmuļi un flomāsteri, pašu pagatavoti sitamie instrumenti. Lai didaktiskie uzdevumi ietekmētu katru muzikalitātes komponentu atsevišķi un kopā ir nepieciešams, lai:

- Nodarbība būtu interaktīva;
- Emocionālā atsaucība būtu stimulēta un uzturēts darbīgs noskaņojums;

- Bērnos uzturēt pozitīvas emocijas, kas sekmē darba prasmi un paraduma attieksmes veidošanos;
- Notiktu atmiņas treniņš – dziesmu vārdu iegaumēšana;
- Veidotos dziedātprasme un paplašinātos balss diapazons;
- Kustību koordinācijā ritma ārējā un iekšējā vienotība” (Līduma, 2004, 122).

Ne tikai bērna, bet cilvēka kopumā, personības attīstībai nepieciešama gan nopietnā (klasiskā) mūzika, gan vieglā (estrādes) mūzika. “Nopietnā mūzika ir vērtība pati par sevi, bet vieglā mūzika ir funkcionāla, un tās skanējumu pavada daudzas citas nemuzikālas darbības (sk. 2.pielikumu). To, ko personība iegūst no klasiskās mūzikas, nevar aizvietot vieglā mūzika un otrādi” (Līduma, 2004, 127). Tādēļ darba autore piekrīt tam, ka muzikālās nodarbībās jāiekļauj gan klasiskā mūzika, gan estrādes mūzika, jo pirmsskolas vecuma bērniem jārada priekšstats un izpratne par abām. Šo priekšstatu pedagogs savlaicīgi rada pirmsskolēnā muzikālās nodarbībās.

“Muzikālā darbība ir viens no galvenajiem līdzekļiem bērna harmoniskā attīstībā. Muzikālās audzināšanas mērķis ir sekmēt bērnu muzikalitātes attīstību:

- Emocionālo atsaucību, muzikālo dzirdi, atmiņu, ritma izjūtu, kustību koordināciju;
- Veidot mūzikas pieraksta iemaņas;
- Bagātināt bērna muzikālo un emocionālo pieredzi;
- Sniegt teorijā paredzēto muzikalitātes līmeni – muzikālās dzirdes reprodutīvo līmeni un balss diapazona (do¹ – re²) attīstības līmeni.

Noteicošā darbības forma ir rotaļnodarbība, kurā, pirmsskolā bērnam attīstās uzmanība, uztvere, domāšana, sajūtas, atmiņa, radošums, emocionalitāte, pilnveidojas kustības, griba. Galvenais bērnam radīt emocionālu labsajūtu, līdzsvaru, apmierinājumu, prieku, brīvības un drošības izjūtu, un to var panākt ar darbu rotaļājoties. Rotaļa var būt gan bērna patstāvīga darbība, gan pieaugušo organizēta darbība” (Līduma, 2004, 136).

Lai veidotu mūzikas pieraksta iemaņas, nodarbībās bērniem nepieciešama un noderīga darba forma – veikt vairākas darbības kopā: dzied un vienlaicīgi veic rakstu darbu (sk. 3.pielikumu) (Līduma, 2004, 319-322). “Tā tiek sekmētas daudzas spējas: prognozēšanas spējas, atcerēšanos, stimulē roku muskulatūras attīstību, izkopj sīkās pirkstu kustības. Bērni veic integrētu darbību” (Līduma, 2004, 138).

“Organizējot mūzikas nodarbības, būtiski ievērot D. Eļkoņina izstrādāto psiholoģijā pieņemto vecumposmu uzmanības noturību: 5 gadu vecumā uzmanības noturība ir līdz 20 minūtēm; 6 – 7 gadu vecumā uzmanības noturība ir 20 -25 minūtes” (Līduma, 2004, 139).

Bērna muzikalitātes attīstība ir iespējama tikai aktīvā darbībā un pirmsskolā, kur rotaļa ir kā galvenais bērna darbības veids, bērns tiek iesaistīts muzikālā darbībā: dziedot, klausoties, veidojot muzikāli ritmiskas kustības, atveidojot dažādus tēlus, spēlējot ritma un mūzikas instrumentus. Lai rotaļnodarbība noritētu veiksmīgi, tad muzikālās rotaļnodarbībās tiek ievērota bērnu vecumposmu īpatnības, kā arī katra bērna individualitāti. Pirmsskolas vecākajam vecumposmam jāpievērš liela uzmanība pareizai skaņas intonācijai, dziesmas izpildījumam, patstāvīgai mūzikas instrumentu spēlei un muzikālajām ritma rotaļām un darbībām, ko izpilda ar ķermeņa skanošajiem žestiem (knipsis, kājas piesitiens, plaukstu sasišana u.c.) un ar ritma instrumentiem (Tepere, 2015).

Bērniem ir jāļauj pašiem radoši sacerēt savus ritma vingrinājumus, mūzikas skaņdarbus un ļaut viņiem sevi radoši izpaust katrā mūzikas nodarbībā.

B. Brice norāda, ka “galvenie muzikālās darbības principi pirmsskolā:

- Muzikālajās rotaļnodarbībās gan mūzikas skolotāja, gan grupu skolotāji sekmē bērnu, tā arī personīgās kompetences:
 - a) pašizziņu un pašvadību;
 - b) Domāšanu un radošumu;
 - c) Sadarbību un līdzdalību;
 - d) Kā arī digitālās kompetences.
- Ar daudzveidīgu muzikālo rotaļnodarbību ieinteresēt bērnu pētīt, izzināt, domāt, izjust, darīt un radīt.

Izmantojamo materiālu pakārtot lielajai izzināmajai tēmai un atbilstoši mēneša sasniedzamajiem rezultātiem, ņemt vērā muzikālās darbības specifiku un tās daudzveidīgo, attīstošo ietekmi sekmīgas muzikālās darbības īstenošanai. Lai muzikālā darbība tiktu nodrošināta sekmīgi, tad muzikālajām rotaļnodarbībām jābūt regulāri un jānotiek mūzikas telpā vai zālē. Tehnoloģijas, kuras izmanto mūzikas rotaļnodarbībās ir visdažādākās, piemēram, interaktīvā tāfele, atskaņotājs, bezvadu skaņu pastiprinoša tumbiņa, projektors u.c. Nodarbībās to visu izmanto pēc nepieciešamības, ne vienmēr šīs tehnoloģijas ir nepieciešamas. “Svarīgi, lai bērni, ne tikai šajā vecumposmā, ir radoši darbībā un izrāda pašiniciatīvu mūzikas rotaļnodarbībās.” Lai tas notiktu veiksmīgi, mūzikas skolotājs plāno radošās rotaļas un bērnu pašiniciatīvas motivāciju katrā nodarbībā: balss un ritma rotaļām, kustību improvizācijām, muzikālajām rotaļām, muzicēšanai, kā arī muzikālās darbības apvienošanu ar citu mācību jomu (Brice, 2018).

Lai muzikālā domāšana tiktu sekmēta ne tikai muzikālajās rotaļnodarbībās, bet arī citās mācību jomās, “mūzikas skolotāja sagatavo un rekomendē izmantojamo muzikālo materiālu,

ko izmantot atbilstoši mēneša tēmai. Šie muzikālie materiāli ir rotaļas, skaitāmpanti, mūzikas ieraksti, dabas un sadzīves skaņu ieraksti u.c.

Veiksmīgai muzikālās nodarbības norisei, grupas mūzikas centros nepieciešami:

- Atskaņotājs, dabas, dzīvnieku un sadzīves skaņu ieraksti, mūzikas ieraksti kustību aktivitātēm, mākslinieciskajai darbībai, priekam, svētku noskaņai, pasakas u.c;
- Dažādi skaņu rīki ar kuriem prot darboties arī grupas skolotāji: ritma kociņi, šeikeri, bungas, pašu gatavoti skaņu rīki no akmentiņiem, salmiņiem, čiekuriem u.c.

Šīs muzikāli integrētās darbības var apvienot šādās jomās kā: mūzika – māksla, mūzika – literatūra, mūzika – daba, mūzika – matemātika u.c. Tā kā bērniem ir nepieciešamas kustības, tad muzikālo domāšanu var sekmēt katrā organizētajā muzikālajā rotaļnodarbībā, iekļaujot kustību sadaļu: dejas, jaunas rotaļas, kustību improvizācijas” (Brice, 2018)

Muzikālā domāšana ir sekmīga tad, ja mūzikas skolotājs iekļaujas grupas mēneša tēmas ietvaros ar sevis izvēlētiem muzikālo mācību materiāliem. Attiecīgā rotaļnodarbībā tiek izvirzīti dažāda veida dominantes, piemēram, mūzikas klausīšanās, muzicēšana, kustības u.c.

Muzikālās mācību darbības formas, ko nosauc B. Brice, var būt:

- “Organizētās grupas muzikālās rotaļnodarbības – rotaļas, dejas, dziedāšana, muzicēšana, kustības;
- Nelielu bērnu grupiņu muzikālās rotaļnodarbības – radošā muzikālā darbība, dziedāšana, elementāra muzicēšana;
- Individuālā muzikālā rotaļnodarbība – ja bērns to vēlas pats (radošā darbība, vokālais darbs, muzicēšana)” (Brice, 2018).

Pirmsskolas vecuma, 5-6 gadi, bērnu uzmanība kļūst arvien noturīgāka, attīstās atcerēšanās un iegaumēšanas procesi, pilnveidojas dzirdes un redzes uztvere, valoda kļūst arvien saistītāka un secīgāka. (Ветлугин, Кенеман, 1983), kas ļauj veiksmīgi attīstīties un pilnveidoties muzikālajās rotaļnodarbībās. 5 – 6 gadus veci bērni sāk atšķirt muzikālā darbā intonatīvi melodiskās īpatnības. Bērniem pastiprinās vēlme klausīties mūziku, paplašinās muzikālie iespaidi. Intensīvi turpinās muzikāli sensoro spēju attīstība. Bērni spēj pietiekami precīzi dzirdēt un atšķirt muzikālo skaņu izteiksmīgumu. B. Тепловs uzskata, ka šā vecumposma bērni ir spējīgi uztvert gan skaistumu, gan arī to radīt (Теплов, 1947).

Vecākā pirmsskolas vecuma bērni ir ar bagātīgāku dzīves un muzikālo pieredzi kā jaunākie pirmsskolas vecuma bērni. Šajā vecumā veidojas spēja uztvert un atdarināt mūzikas ritmisku zīmējumu. Vecākā vecuma pirmsskolas bērni ar interesi klausās mūziku, emocionāli spilgti reaģē uz to. Nosakot raksturu kopumā, muzikālā skaņdarba noskaņu, šī vecuma bērni tiek orientēti ne uz vienu, bet uz diviem vai vairākiem muzikālas izteiksmības līdzekļiem (uz tempu un tembru; tempu un dinamiku; tempu, tembru un dinamiku vienlaicīgi). Bērniem

parādās intonatīvi melodiskā muzikālās uztveres orientācija, un, attiecīgi, ievērojami bagātinās individuālā mūzikas interpretācija, parādās daudzveidīgi ārpus mūzikas tēli un asociācijas, kuri rodas, klausoties mūziku (Mackeviča, 1999). Muzikālā tēla uztvere kļūst arvien adekvātāka, kas ir saistīts ar pietiekami augstu muzikālās sistēmas spēju attīstību, domāšanas un iztēles attīstību. Notiek ievērojamas pārmaiņas domāšanas jomā – bērns vēlas zināt, par ko vēsta mūzika, ko nozīmē viens vai otrs dziesmas vārds. Viņš spēj analizēt un vispārināt, izdarīt vienkāršākos secinājumus.

O. Kohņuka pierakstījusi, ka šajā vecumposmā, “5 – 6 gadi, veidojas pirmās domāšanas operācijas – spēja salīdzināt, ievērot atšķirīgo un līdzīgo, sāk darboties iztēle. Tā kā intensīvi attīstās abstraktā domāšana, nopietna vērība jāvelta ne tikai runas attīstīšanai, bet arī visiem pārējiem psihiskiem procesiem, it īpaši atmiņai, jo mācīšanās process sākas ar informācijas uztveršanu un iegaumēšanu. Apmēram piecu gadu vecumā bērns spēj uztvert ap 50% informācijas, pēc pieciem gadiem – jau ap 100% saņemtās informācijas. Piecu gadu vecumā lielākā daļa bērnu iemācās runāt fonētiski pareizi, intonatīvi izteiksmīgi atbilstoši gramatikas un sintakses normām” (Kohņuka, 2018, 14). Tādēļ darba autore var secināt, ka šajā vecumā bērns spēj vairāk, izteiksmīgāk izteikt savu vērojumu. Piecu gadu vecumā bērns vieglāk iegaumē ritumu nekā saturu un bērns mācās veidot lietu kopsakarības (Svence, 1999).

L. K. Edvardsa apraksta muzikālās attīstības pakāpju secību. Lai sāktu domāt par veidiem, kā plānot un integrēt mūziku bērna dzīvē, ir jāzina, ka no 4 - 6 gadu vecumam - parādās individuālās spējas un talants, spēj iemācīties deju soļus, pieskaņot tos mūzikai, precīzāk imitēt skaņas, ritmu, klausoties mūziku, paaugstinās uztveres spējas, spēj salīdzināt atsevišķas skaņas un to augstumu” (Mackēviča, 1999, 30).

Balstoties uz literatūru par intelektuālo spēju attīstību un rotaļu ietekmi uz to, ir izveidots ieteicamo rotaļu saraksts katrai intelektuālajai spējai (sk. 4. pielikumu):

- “Lingvistiskās spējas – radošās rotaļas atbilstoši bērnu interesēm un vajadzībām, pieredze, didaktiskās spēles;
- Loģiski matemātiskās spējas – didaktiskās spēles, kustību rotaļas;
- Muzikālās spējas – rotaļas ar dziedāšanu;
- Ķermeniski kinestētiskās spējas – kustību rotaļas;
- Starppersoniskās spējas – radošās rotaļas, kuras organizē bērni paši, vienojoties par lomu sadali, veicamajām darbībām kustību rotaļās;
- Telpiskās spējas – didaktiskās spēles;

Intuitīvās spējas – radošās rotaļas atbilstoši bērnu interesēm, vajadzībām, emocijām, pārdzīvojumiem un pieredzei”

(https://dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/53konf/pedagogija/Randoha_Augstkalne.pdf).

2. Pētījums par vecākā vecuma (5-6 gadi) vecu bērnu muzikālās domāšanas sekmēšanu rotaļnodarbībā mūzikā pirmsskolā

2.1. Pētījuma gaitas un metožu raksturojums

Pētījums tika veikts Salacgrīvas novada pirmsskolas izglītības iestādē "x", jaukta vecuma grupā. Pētījumā piedalījās 6 bērni, vecumposmā no 5 līdz 6 gadiem, no kuriem 4 bija meitenes un 2 zēni. Autore šo pētījumu veica no 2019. gada decembrī līdz 2020. gada marta sākumam.

Lai izpētītu vidi, kurā bērns piedalās muzikālajās rotaļās, pētījuma autore izmantoja pētījuma metodi – pedagoģisko novērošanu. Autore šajā pētījumā izmantoja muzikālās rotaļas, kuras ir vērstas uz bērna muzikālās domāšanas sekmēšanas procesu. Autores analizētajā pedagoģiskajā literatūrā ir minēts, ka mūzikas klausīšanās pirmsskolas pedagoģiskajā darbā rosina bērna uztveri un domāšanu. Autore nolēma izpētīt, kā tieši mūzikas klausīšanās palīdz bērniem sekmēt muzikālo domāšanu.

Lai veiktu pētījumu, ir nepieciešams izmantot noteiktu metodiku un metodiku nepieciešams izvēlēties atbilstoši noteiktajam mērķim. Šī pētījuma mērķis ir noskaidrot, vai, izmantojot mūzikas klausīšanos, iespējams sekmēt vecākā pirmsskolas vecuma bērniem muzikālo domāšanu.

Pedagoģiskajā literatūrā ir norādīts, ka pētījuma veikšanai lieto empīriskās metodes, lai ar tām objektīvi un sistemātiski varētu iegūt pētījumam nepieciešamo informāciju.

Šim pētījumam tika izmantota novērošana. Ar autores piedalīšanos. Pētījuma laikā darba autore piedalījās pētījuma procesā. Piedalīšanās bija atklāta un īslaicīga. Bērni, vecāki, pedagogi tika informēti par pētījumu un tā nolūku. Bērni tika novēroti mūzikas nodarbībās un pēc novērošanas iegūtā informācija ir apkopota. Tika izvirzīti šādi uzdevumi:

1. Noskaidrot, kāda ir bērnu muzikālā domāšana pētījuma sākumā.
2. Noskaidrot, kā izmainās bērnu muzikālās domāšanas līmenis, izmantojot dažādus muzikālos skaņdarbus un metodes.

Lai analizētu, ka sekmējas muzikālā domāšana vecākā pirmsskolas vecuma bērniem, izmantojot muzikālās rotaļas, dažāda stila, žanra skaņdarbus, darba autore veica pētījumu pirmsskolas izglītības iestādē. Pētījums tika veikts no 2020. gada februāra. Kvalifikācijas darba autore novēroja 6 bērnus, vecumposmā no pieciem līdz sešiem gadiem. Visi novērotie bērni pirmsskolas izglītības iestādē apmeklēja sistemātiski. Kopējā atmosfēra grupiņā ir pozitīva, bērniem muzikālās rotaļas tiek piedāvātas regulāri un arī muzikālos skaņdarbus viņiem ir

iespēja klausīties, dzirdēt visas dienas garumā. Novērojuma laikā bērniem tika izmantoti muzikālie skaņdarbi, muzikālās rotaļas, kuras darba autore ir apkopojusi savā darbā (skat. 5.pielikumu).

Šos muzikālos skaņdarbus, rotaļas izmantojot nodarbībās, bērns vieglāk iejūtas un līdzdarbojas mūzikā un arī citās nodarbībās. Šos skaņdarbus mērķtiecīgi pirmsskolas iestādes grupiņas audzinātājas izmantoja visu pētījuma laiku. Katrā mūzikas nodarbībā tik iekļauta kāds muzikāls skaņdarbs vai muzikāla rotaļa.

Jāakcentē, ka muzikālās rotaļas norises brīdī bērns gan klausās, gan atdarina, gan dzied. Bērniem katru reizi atskaņojot kādu muzikālo skaņdarbu, bija iespēja izmantot dažādus mūzikas instrumentus un apkārt esošās lietas. Pedagogi izskaidro bērniem veicamos uzdevumus un palīdzēja, ja tas bija nepieciešams. Bērna muzikālā attīstība ir cieši saistīta ar bērna psihi attīstību un attīstās paralēli, tādēļ rotaļas, muzikālie skaņdarbi tika izvēlēti vecumposmam atbilstoši. Pedagogi organizē kustību spēles, dziedāšanu, klausīšanos, ritma atkārtošanu. Katrs muzikālais materiāls tika piemeklēts atbilstoši veicamajam uzdevumam un mēneša tēmai. Ir svarīgi, lai bērniem patiktu tas, ko viņi dara. Tādēļ, lai sasniegtu nodarbības mērķi un izpildītu uzdevumus, pedagogs iepazīstināja bērnus ar uzdevumiem. Lai veiksmīgāk notiktu mērķa sasniegšana, no sākuma piedāvā vienkāršotus uzdevumus, lai visi bērni tās varētu saprast un vēlāk tos padarot sarežģītākus.

2.2. Pētījuma bērnu grupas raksturojums

Darba autore vēroja "X" pirmsskolas 6 vecākā pirmsskolas vecuma bērnus, no kuriem četras ir meitenes un divi ir zēni. Kopumā varu raksturot, ka bērni ir aktīvi, zinātkāri, labprāt iesaistās aktivitātēs un dažādās rotaļās. Tas ir arī grupu audzinātāju nopelns, jo viņas ir gatavas sadarboties ar citiem pedagogiem, izmantot dažādas metodes. Bērniem ļoti patīk, ka nodarbības tiek organizētas daudzpusīgi un bērni tiek iesaistīti interesantās nodarbībās. Darba autore, vērojot bērnus, aprunājoties ar grupas audzinātājam, veidoja vispārīgu bērna raksturojumu. Bērna vārds mainīts ētisku apsvērumu dēļ.

Dārta, 6 gadi un 3 mēneši – aktīva, tajā pašā laikā nepārliecināta par sevi, gatava komunicēt, ja tiek uzrunāta. Ir logopēdiskās problēmas. Viegli novērst uzmanību no veicamā darba, bet veiksmīgi spēj atgriezties pie uzdevuma. Labprāt dzied un pati sacer savas dziesmas, arī dejo labprāt. Mīl spēlēt mūzikas instrumentus un ir izrādījusi interesi par klavierspēles apguvi. Laba ritma izjūta. Vēlas ieņemt līdera pozīciju grupā. Spēj daļēji nosaukt emocijas, kādas izraisa muzikālā skaņdarba klausīšanās. Atdarina pieaugušā kustības muzikālajās rotaļās, kaut gan labprātāk izvēlas savas kustības, spēlē pavadījumā dažādus ritma instrumentus.

Arta, 6 gadi un 10 mēneši – komunikabla, aktīva, labprāt iesaistās visās aktivitātēs, ir idejas kādus muzikālos skaņdarbus klausīties. Mīl spēlēt klavieres, jo apgūst klavierspēli mūzikas skolas sagatavošanas klasē. Labprāt dzied gan nodarbībās, gan grupā, jo ģimene ir muzikāla, Arta apgūst dziedāt prasmi arī ārpus pirmsskolas izglītības iestādes. Spēj saskaņot kustības ar dziedāšanu, dziedāšanu ar mūzikas atskaņošanu. Atdarina pieaugušā kustības muzikālajās rotaļās un arī pati mēģina izdomāt savas un mācīt vēl pārējiem grupas bērniem. Spēlē pavadījumā dažādus ritma un mūzikas instrumentus.

Sofija, 5 gadi un 6 mēneši – aktīva, ekstraverta, bet citu viedokli neuzklausā. Patīk dziedāt un dejoj. Kopā ar grupas meitenēm mīl iestudēt kādu deju vai sacerēt dziesmas. Labprāt piedalās muzikālās nodarbībās. Nelabprāt atdarina pieaugušā kustības muzikālajās rotaļās, bet labprāt pati izdomā savas kustības. Spēlē pavadījumā dažādus ritma instrumentus.

Liene, 5 gadi un 8 mēneši – klusa, intraverta. Nodarbībās ar lielu pierunāšanos iesaistās. Ļoti emocionāli uztver katru kritiku. Tomēr ja ir izdevies atrast, to, kas piesaista, tad labprāt iesaistās nodarbībās. Pēc ilgstoša laika atdarina pieaugušā kustības muzikālajās rotaļās, pati nemēģina domāt savas kustības. Spēlē pavadījumā dažādus ritma instrumentus un ļoti labi tas padodas.

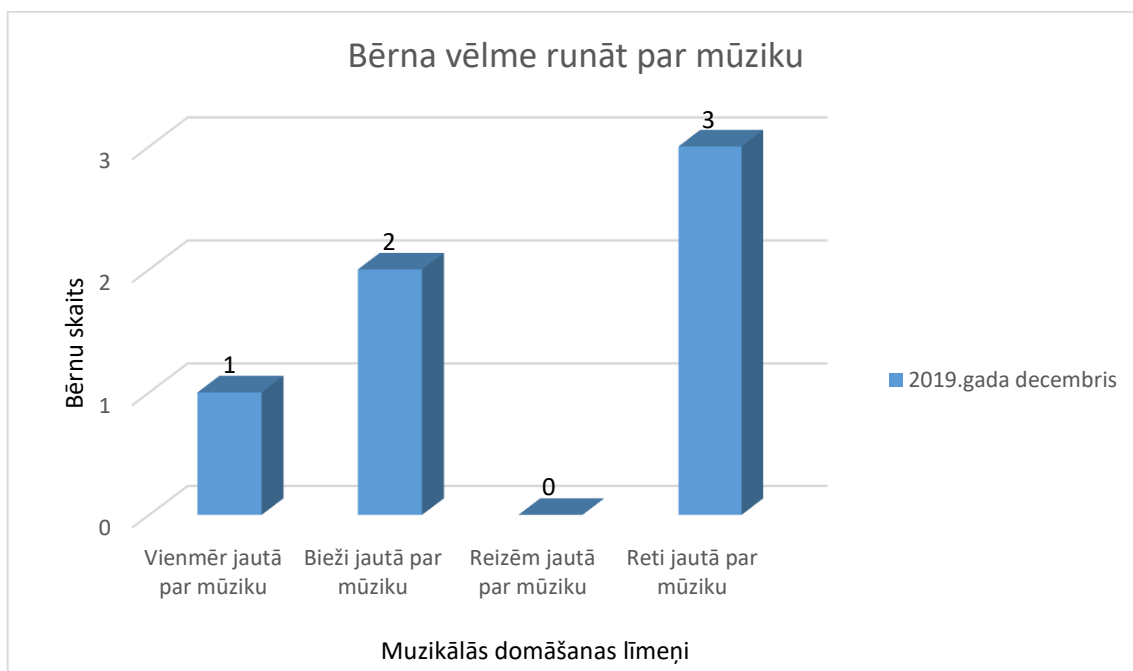
Kārlis, 5 gadi un 5 mēneši – nav ieinteresēts nodarbībās, vairāk vēlas darboties ar mašīnām, bet ja izdodas nodarbībā iesaistīt kaut ko par transportu un to skaņas, tad Kārlis zinās

visu un labprāt darbosies. Dziedāšana viņu nesaista, bet skaņu saklausīšana gan. Kustības izpilda nelabprāt, bet mūzikas instrumentus spēlē ar lielāko prieku. Nelabprāt spēlē ritma instrumentus, un nelabprāt atdarina kustības pieaugušā pavadībā.

Mārtiņš, 6 gadi un 6 mēneši - ļoti gudrs, apķērīgs un zinošs par daudzām lietām. Par katru lietu viņam būs jautājumi, lai uzzināt visu, kas viņu interesē. Patīk dziedāt, tomēr grūtības sagādā apvienot dziedāšanu ar kustībām. Pedagoģa pavadībā labprāt atdarina kustības un labprāt spēlē dažādus ritma instrumentus.

Darba autore izvērtē bērnus pēc *Muzikālās domāšanas kritēriji, rādītāji un līmeņi* parauga.

Vērojot bērnus, tika piefiksēts, ka par mūziku bērni jautā, labprāt runā. Novērots (sk. 1.attēlu), ka Arta vienmēr jautā, bet to darba autore saista ar viņas aktīvajām muzikālajām nodarbēm ārpus pirmsskolas izglītības iestādes – muzikālās studijas apmeklējumi (dziedāšana), mūzikas skolas sagatavošanas klase – klavierspēles klase. Dārta par mūziku jautā bieži, tas varētu būt saistīts ar ģimenes vecāko bērnu mūzikas skolas apmeklēšanu. Sofija ir ļoti atvērta meitene un vēlas daudz uzzināt. Tā kā Arta un Dārta ir aktīvas meitenes šajā darbībā, tad Sofija bieži vien jautā par mūziku. Liene, Kārlis un Mārtiņš reti jautā par mūziku, jo viņu ieinteresētība ir maza un interesi piesaista gluži, kas cits.

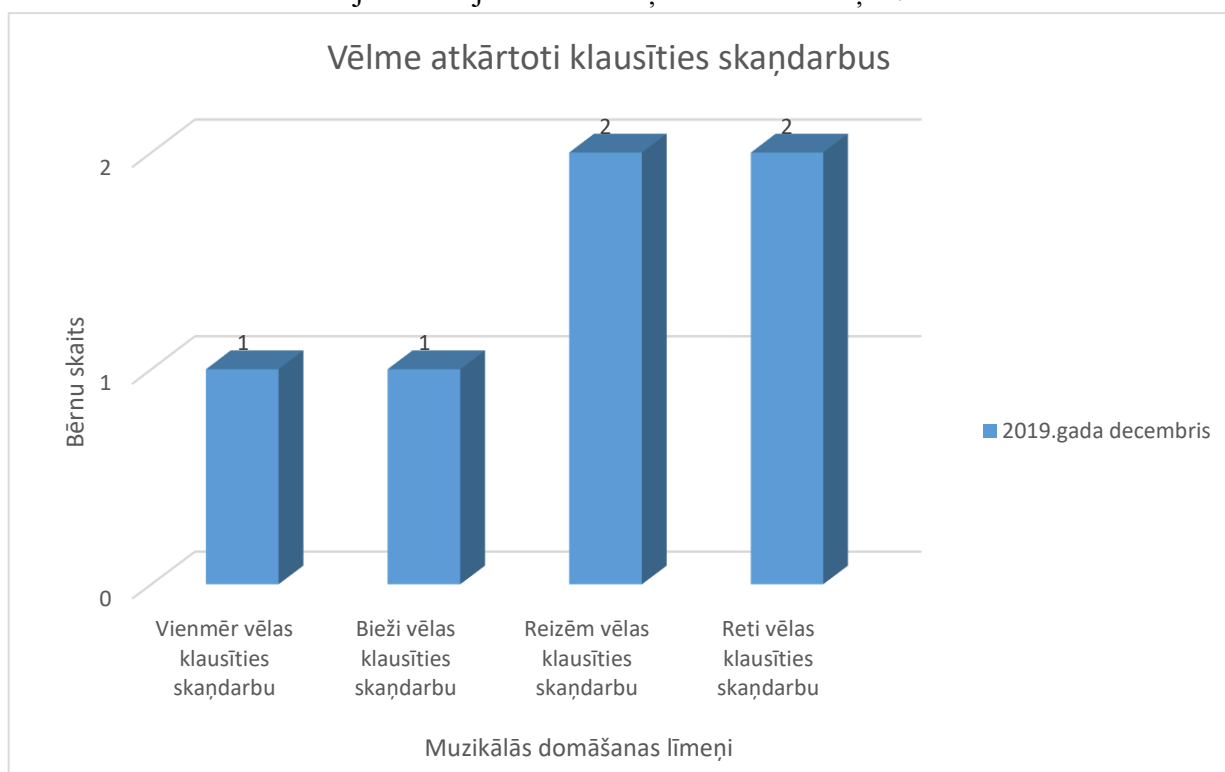

1.attēls. Bērna vēlme runāt par mūziku

Pēc pirmā vērojuma darba autore secina, ja bērni vai kāds no ģimenes locekļiem ir saistīts ar muzikālo darbību, tad arī bērns būs ieinteresēts jautājumos par mūziku.

Otrs rādītājs par mūzikas saturu – skaņdarbus vēlas klausīties atkārtoti (sk. 2.attēls).

Šajā novērojumā bērni ieņēma visus līmeņus.

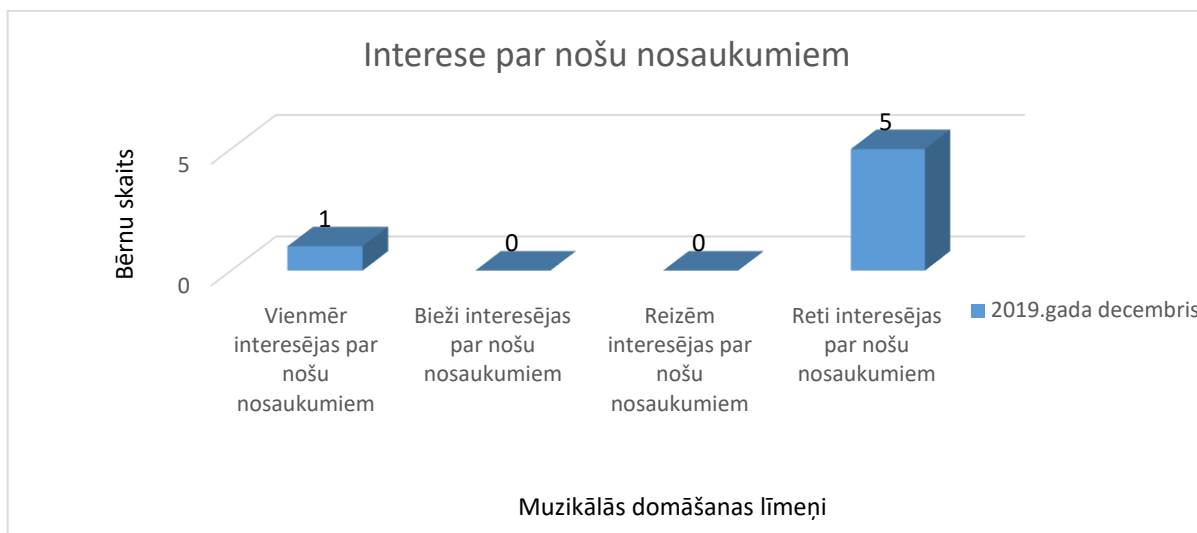
2.attēls. Vēlme atkārtoti klausīties skaņdarbus

Darba autore novēroja, ka Arta ir tā, kura vienmēr vēlas klausīties skaņdarbus, tādā veidā iegaumējot ritmu, melodiju u.c. Sofija mīl dejot, tādēļ šis rādītājs – bieži vēlas klausīties skaņdarbus, varētu būt noteicošais Sofijas interesi par mūziku. Klausoties atkārtoti skaņdarbus Sofija arī atkārtoti pašas izdomātas deju kustības. Dārta un Liene reizēm vēlas klausīties skaņdarbus. Lienes līmenis šāds varētu būt, jo Liene nevēlas aktīvi iesaistīties nodarbībās. Abu zēnu rādītājs – reti vēlas klausīties skaņdarbu, varētu liecināt par nelielu atkāpi attīstībā, jo viņu intereses vairāk ir rotaļāties ar automašīnām.

Vēlmi klausīties skaņdarbus sekmētu tādi skaņdarbi, kas saista ne tikai audiāli, bet arī vizuāli.

Otrais no muzikālās domāšanas kritērijiem ir interese par mūzikas pierakstu (sk. 3.attēlu). Viens no rādītājiem ir interese par nošu nosaukumiem.

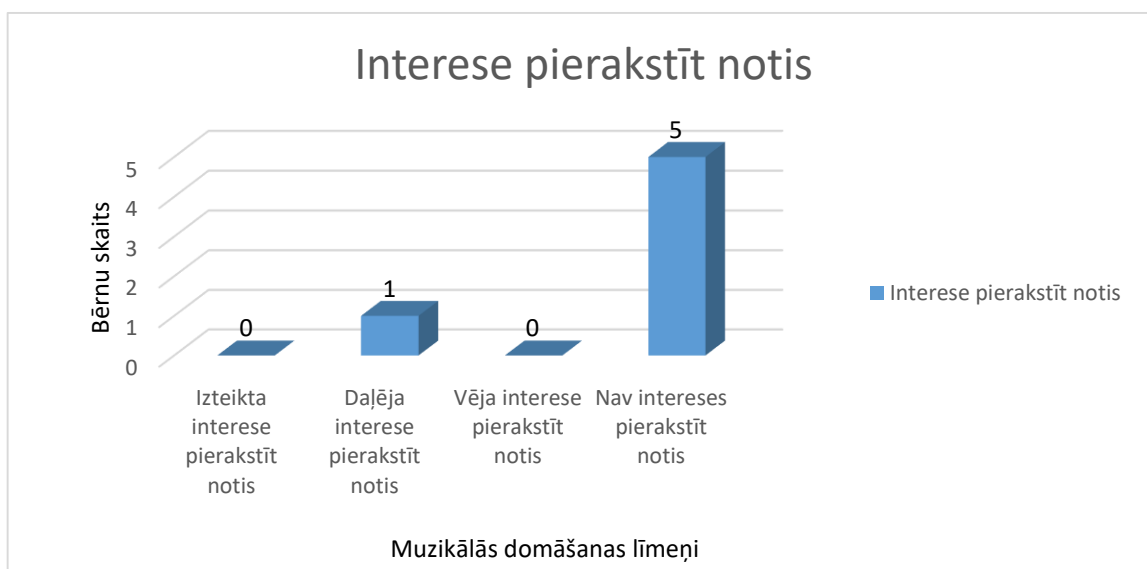
Darba autore pēc šī kritērija novēro, ka Artai vienmēr ir interese par nošu nosaukumiem, jo vairāk to apgūst klavierspēlei un mūzikas mācības mūzikas skolā. Visi atlikušie bērni reti interesējas par nošu nosaukumiem, un iemesls tam varētu būt tāds, ka mūzikas nodarbībās bērniem netiek doti uzdevumi, lai mācītos notis – nošu atrašanās vietu, nosaukumus u.tml

3.attēls. Interese par nošu nosaukumiem

Darba autore pēc šī kritērija novēro, ka Artai vienmēr ir interese par nošu nosaukumiem, jo vairāk to apguvusi klavierspēles un mūzikas mācības nodarbībās mūzikas skolā. Visi atlikušie bērni reti interesējas par nošu nosaukumiem un iemesls tam varētu būt tāds, ka mūzikas nodarbībās bērniem netiek doti uzdevumi, lai mācītos notis – nošu atrašanās vietu, nosaukumus u.tml.

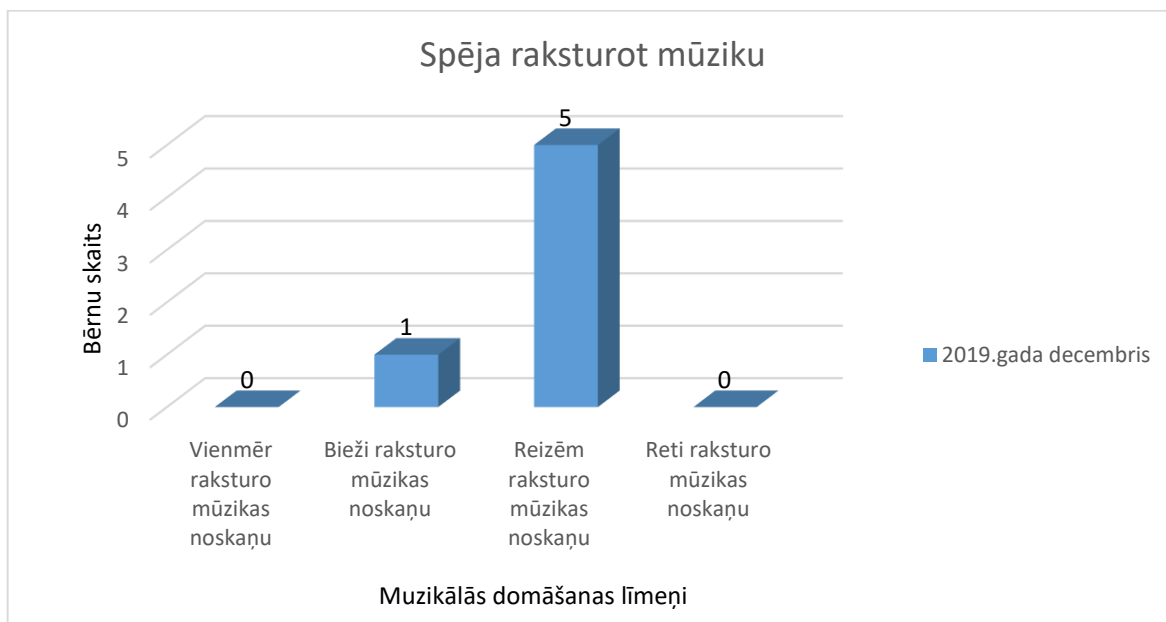
Otrs rādītājs interesē par nošu nosaukumiem – interese pierakstīt notis (sk. 4.attēlu). Kā darba autore noskaidroja, tad Artai šī interese ir daļēja un tas esot tādēļ, ka nepadodas nošu pieraksts. Pārējiem bērniem nav intereses pierakstīt notis, tas varētu būt skaidrojams ar to, ka bērni mūzikas nodarbībā to nav darījuši. Tādēļ ir svarīgi veicināt šo interesi.

4.attēls. Interese pierakstīt notis

Trešais muzikālās domāšanas kritērijiem ir – prasme raksturot mūziku un šis kritērijs iedalās divos rādītājos. Viens no šiem rādītājiem ir spēja raksturot mūzikas noskaņas (sk.

5.attēlu). Pēc šī novērojuma var secināt, ka visi bērni spēj raksturot mūzikas noskaņu. Lielākā daļa šo bērnu mūzikas noskaņu raksturo vien reizēm. Tikai viens no bērniem mūzikas noskaņu raksturo samērā bieži. Arī šeit viens no rādītājiem varētu būt interešu izglītības apmeklējumi ārpus pirmsskolas.

5.attēls. Spēja raksturot mūziku

Otrs muzikālās domāšanas rādītājs ir raksturot mūzikas izteiksmes līdzekļus (sk. 6.attēlu).

6.attēls. Raksturo mūzikas izteiksmes līdzekļus

Darba autore novēro, ka lielākajai daļai bērnu nav prasmes raksturot mūzikas izteiksmes līdzekļus. Tikai pusei no bērniem ir prasmes raksturot dažus mūzikas izteiksmes līdzekļus. Tas ir saistīts ar to, rotaļnodarbībā muzikālais pedagogs bērniem pirms katra

uzdevuma veikšnas, kas ir pēc muzikāla skaņdarba, lūdz aprakstīt dzirdēto skaņdarbu. Šo uzdevumu aktīvāk pilda Arta, Dārta n Sofija, kas arī mūzikas nodarbībās vairāk ir aktīvas.

Darba autore pēc pirmajiem rādītājiem secina, ka interese par mūzikas pierakstu – nošu nosaukumiem un nošu pierakstu bērniem ir vāja un to ir nepieciešams attīstīt muzikālās nodarbībās.

Darba autore secina, ka bērniem vecākā pirmsskolas vecumā jau ir zināma muzikālās darbības pieredze. Bērni kopumā ir atsaucīgi un draudzīgi, labprāt pilda pedagoga uzdotos uzdevumus. Bērniem ir arī mīļi muzikālie skaņdarbi, kurus viņi vēlas klausīties atkārtoti. Bērnu dziesmas, kuras vēlas dziedāt atkārtoti. Pedagoģiskās darbības laikā tika izmantoti dažādi muzikālie skaņdarbi, muzikālās rotaļas, kas sekmē bērna muzikālo domāšanu.

Mūzikas nodarbības notika vienu līdz divas reizes nedēļā. Ja notika vienu reizi, tad bērniem bija iespēja individuāli padarboties ar pedagogu. Bērni labprāt izmantoja šo iespēju. Mūzikas nodarbībās mērķtiecīgi tika strādāts pie bērnu muzikālās domāšanas sekmēšanas.

2.3. Pētījumā izmantotie mūzikas skaņdarbi, metodes un to pielietojums

Lai sekmīgi tiktu sekmēta bērnu muzikālā domāšana rotaļnodarbība mūzikā, tika izveidoti 5. uzdevumi. Pētījuma laikā tika organizētas muzikālās darbības, kuras sekmē bērnu muzikālo domāšanu. Pētījuma uzdevumi tika veidoti atbilstoši muzikālajām darbībām – mūzikas klausīšanai, dziedāšanai, muzikāli ritmiskajām kustībām un ritma un mūzikas instrumentu spēlei. Lai pētījums noritētu veiksmīgi un pilnvērtīgi, tad atbilstoši bērnu interesēm un mēneša tematam tika izvēlēti – skaņdarbi, dziesmas, mūzikas instrumenti un rotaļas.

1.uzdevums

Uzsākot mūzikas nodarbību audzinātāja aicina bērnus sastāties aplī un nodziedāt sasveicināšanās dziesmiņu: *Ir jau visi mūsu bērni.*

Ir jau visi mūsu bērni sanākuši te! (2x) (iet

Rociņām - plaukš! plaukš! (plaukšķinām)

Kājiņām - taukš! taukš! (dipinām)

Labrītiņu - jums, jums, (norādām uz citiem)

Labrītiņu - mums, mums! (norādām uz sevi)

Audzinātāja uz mūzikas atskaņotāja uzliek amerikāņu tautas dziesmas “Vecais Makdonalds” (skat. 1.pielikumu) fonogrammu, lai iepazīstinātu bērnus ar dziesmas melodiju. Šāda dziesma izvēlēta attiecīgi mēneša tēmai grupā “Lauku sētā”. Audzinātāja jautā: “Kāds no bērniem atpazīst šo dziesmu pēc melodijas?”. Pēc melodijas daļa bērnu atpazīst šo dziesmu un sāk pat dziedāt, bet angļu valodā. Pirms bērni sāk dziedāt šo dziesmu, audzinātāja pirmo reizi nodzied viena, lai iepazīstinātu bērnus ar dziesmas skanējumu. Pirms tiek dziedāta dziesma, bērni ar audzinātāju izrunā dziesmas tekstu, lai bērnim ir skaidrs, par ko tad ir šī dziesma.

Audzinātāja: “Par ko ir šī dziesma?”

Arta: “Par dzīvniekiem lauku sētā.”

Dārta: “Par dzīvniekiem, kuri dzīvo fermā.”

Mārtiņš: “Par saimnieku, kuram ir ferma.”

Sofija: “Par saimnieku, kuram ir dzīvnieki.”

Audzinātāja: “Kāda ir šī dziesma?”

Dārta: “Dziesma ir jautra”

Kārlis: “Šo dziesmu var klausīties braucot traktorā.”

Audzinātāja: “Liene, kāda Tev šķiet šī dziesma?”

Liene: “Man šī dziesma izklausās mīļa.”

Sofija: “Man pie šī dziesmas gribas padejot.”

Kad dziesmas teksts, noskaņa ir pārrunāta, audzinātāja kopā ar bērniem dzied dzied dziesmu pa vienam pantiņam, sākumā bez pavadījuma, lai bērni atcerētos dziesmas tekstu. Kad dziesma ir atkārtota un tiek novērots, ka tekstu bērni jau sāk atcerēties, audzinātāja piespēlē melodiju uz klavierēm. Bērni dziedot atbilstoši dziesmas ritmam šūpojas līdzi. Bērni jauno dziesmu dzied labprāt, jo mūzikas nodarbības bērnos rada prieku, vēlmi darboties. Bērni mūzikas nodarbībās ir atsaucīgi un iesaistās visas darbībās, ja viņus spēj aizraut un ļauj pašiem izpausties. Grupā ir arī daži pasīvi bērni, kuri ir nedaudz jāiedrošina, bet ja viņiem ļauj pašiem izteikt idejas, tad labprāt iesaistās visi bērni. Nodarbībā ir vērojams, ka Arta un Dārta ātri apgūst jauno dziesmu melodiju un vārdus. Meitenes aktīvi kustas mūzikas melodijā un pat vēlas atdarināt lauku sētas iemītniekus. Arta dzied izteiksmīgi, labu dikciju, pietikamā skaļumā, dziedot pat balss tembru maina attiecīgi. Dārta cenšas dziedāt skaļi un izteiksmīgi, neskatoties uz logopēdiskajām problēmām. Dziedot šīs problēmas ir mazāk dzirdamas, kā runājot. Lieni šī dziesma ir uzrunājusi un labprāt un iesaistījās, tas varētu būt tādēļ, ka Lienes ģimenei ir liela saimniecība ar lopiņiem. Sofija vairāk gribēja dejot un atdarināt dzīvniekus, bet dziesmu dziedāja labprāt. Kārlis bija grūtāk pierunāt uz dziedāšanu, tā kā transporti vairāk interesē. Bet izrunājot ar viņu, ka līdz nākamajai mūzikas nodarbībai viņam būs uzdevums padomāt par to, kā viņš var iesaistīties šajā muzicēšanā kopā ar grupas bērniem. Mārtiņš labprāt dziedāja, tikai

vēlams, lai dziedātu skaļāk, bija nedaudz nedrošs. Kopumā, visi bērni labprāt piedalās nodarbībā, dzied dziesmu un vairākkārt atkārtojot zina dziesmas melodiju un tekstu.

2.uzdevums

Saistībā ar mēneša tēmu "Lauku sētā" bērniem audzinātāja piedāvā paklausīties skaņdarbu no <https://youtu.be/IUYEvCly8Fo> "Forte, piano, fortissimo...". Bērnus aicina sasēsties aplīti uz paklāja un būt klusiem, lai varētu klausīties skaņdarbu. Bērni iepriekš ir veikuši līdzīgus uzdevumus.

Audzinātāja: "Tagad lūdzu ieklausīsimies skaņdarbā, kuru Jums atskaņošu."

Pēc atskaņošanas audzinātāja uzdod jautājumu par dzirdēto.

Audzinātāja: "Kāds bija skaņdarbs?"

Arta: "Jautrs, skaļš un brīžiem kluss."

Sofija: "Īss."

Dārta: "Skaļš un kluss."

Mārtiņš: "Varēja būt jautrāks un garāks."

Audzinātāja: "Vai Jūs kaut ko sadzirdējāt skaņdarbā?"

Sofija: "Tur arī dziedāja."

Kārlis: "Es dzirdēju bungas."

Arta: "Es dzirdēju čellu! Es gribu mācīties spēlēt čellu."

Dārta: "Es dzirdēju vēl vijoli"

Audzinātāja: "Liene, kādu mūzikas instrumentu Tu saklausīji?"

Liene: "Pūšamos instrumentus."

Audzinātāja šo pašu skaņdarbu parāda ar video, lai bērni varētu salīdzināt savus izteikumus par dzirdēto. Bērni bija priecīgi, jo bija sadzirdējuši mūzikas instrumentus, kurus pēc tam varēja redzēt video. Bērni labprāt sēdēja, vēroja un klausījās skaņdarbu. Audzinātāja bija izvēlējusies šo video ar dzīvniekiem, lai sasaistītu ar tēmu. Uzdevumu, kuru audzinātāja vēlas dot, lai sekmētu muzikālo domāšanu ir tāds, ka bērni no pieejamajiem mūzikas un ritma instrumentiem izveidos savu orķestri. Šis uzdevums ļoti bērnus iepriecināja.

3.uzdevums

Audzinātāja uz šo nodarbību ir sagatavojusi mūzikas instrumentus – mazās bungas, zvaniņi, marakass, svilpītes, ritma kociņi. Skolotāja ļauj izpētīt mūzikas un ritma instrumentus un ļauj arī tos izmēģināt. Audzinātāja lūdz bērniem sasēsties aplī un pastāstīt, ko bērni ir paņēmuši rokās. Visi bērni zināja nosaukt visus mūzikas un ritma instrumentus.

Audzinātāja: "Vai atceraties iepriekšējā nodarbībā redzēto video ar dzīvniekiem?"

Liene: "Jā! Viņi spēlēja instrumentus."

Mārtiņš: "Un bija arī diriģents."

Audzinātāja: “Vai mēs arī varētu izveidot savu mazo orķestrīti?”

Arta: “Varam! Es spēlēšu čellu.”

Audzinātāja: “Bet vai mums ir čells?”

Arta: “Nē.”

Audzinātāja: “Kā mēs varētu izveidot savu orķestri?”

Visi bērni vēlējās iesaistīties šajā uzdevumā, pat tie, kas īsti nevēlas.

Kārlis: “Es būšu diriģents.”

Bērni izvēlējās sev tīkamos instrumentus, Kārlis paņēma no dabas centriņa niedres vāļīti, to viņš izmantos diriģēšanai. Pirms uzdevuma veikšanas, audzinātāja vēlreiz aicināja bērnus noskatīties video un noklausīties skaņdarbu. Bērni šim uzdevumam piegāja ar lielu atbildību. Domājot, ko varētu atskaņot, bērni paši izvēlējās iepriekš dziedāto amerikāņu tautas dziesmu “Vecais Makdonalds”. Kas bija labi iegaumējuši melodiju, ritmu un vārdus, droši ritmizēja un dziedāja.

4.uzdevums

Audzinātāja ar bērniem nodarbības sākumā apspriežas par skaņām, dziesmām, skaņdarbiem. Audzinātāja, lai radītu priekšstatu par to, ka skaņām ir dažādi tempi un reģistri, dzied “Muzikants” gan ātrāk, gan lēnāk, gan augstākā balss tonī, gan zemākā. Audzinātāja atskaņo arī dažādus Volfganga Amadeja Mocarta skaņdarbus. Pēc katra atskaņotā skaņdarba, audzinātāja ar bērniem pārruna skaņas tempu un reģistru. Atgādinot, ka skaņas temps var būt ātrs vai lēns un skaņas reģistrs augsts vai zems. Tiek atskaņots V. A. Mocarta “Turku maršs”.

Audzinātāja: “Kā Jūs bērni domājat, kāda ir skaņa šim skaņdarbam, augsta vai zema?”

Arta: “Augsta, bet var dzirdēt arī zemās skaņas.”

Kārlis: “Es arī domāju, ka augsta.”

Mārtiņš: “Augsta.”

Sofija: “Es arī domāju, ka augsta.””

Tagad audzinātāja atskaņo šo pašu skaņdarbu, tikai citā izpildījumā.

Audzinātāja: “Vai dzirdat atšķirību šajā skaņdarbā no iepriekšējā?”

Dārta: “Šis ir ātrāks un jautrāks.”

Liene: “Jā, šis ir ātrāks”

Kārlis: “Gribas spēlēt ‘ķerenes’ tagad.”

Bērni ir saklausījuši atšķirību šim skaņdarbam. Audzinātāja, kā nākamo skaņdarbu atskaņo Ludviga van Bēthovena “5.simpfoniju”. Bērni nesagaidot uzdevumu un audzinātājas jautājumu cēla rokas.

Arta: “Es esmu dzirdējusi šo, ir zema un ātra skaņa”

Kārlis: “Kad ir problēmas tad skan šis.”

Sofija: "Ātra un zema skaņa."

Mārtiņš: "Ir zema un arī augsta."

Dārta: "Ātra un brīžiem lēnāka."

Liene: "Zema skaņa un ātra."

Pēc šī skaņdarba bērni bija atplaukuši un smaidīgi, jo visiem šis skaņdarbs bija zināms, jo esot dzirdējuši multiplikācijas filmās. Audzinātāja aicina bērnus izplaušķināt viņu pašu izvēlētu ritmu. Lai būtu dažādība, tad audzinātāja aicināja bērnus pa vienam nākt priekšā un pa parādīt savu ritmu, pārējiem būs jāatkārto. Šo uzdevumu pildīja visi bērni, pat tie, kas brīžiem nevēlas neko darīt.

5.uzdevums

Audzinātāja interneta vietnē uzliek L.van Beethoven – Moonlight Sonata skaņdarbu, bet skaņdarbs netiek atskaņots visā garumā. Bērniem šoreiz ir ļauts apgulties vai apsēsties, kā pašam bērnam ir ērtāk. Audzinātāja katram bērnam ir sagatavojusi A4 formāta zīmēšanas lapu un krāsu zīmuļus. Audzinātāja lūdz bērnus aizvērt acis un uzmanīgi klausīties skaņdarbu, jo pēc tam tik dots uzdevums. Bērni ir atraduši sev ērtākās vietas un pozas. Visi bērni ir iekārtojušies uz grīdas un aizvēruši acis. Kad skaņdarbs ir noklausīts, bērni atver acis un audzinātāja aicina pārrunāt, ko tad katrs bērns ir sadzirdējis un kā viņam liekas, kas attēlots šajā skaņdarbā?

Audzinātāja: "Kāds bija šis skaņdarbs?"

Dārta: "Šis skaņdarbs bija mierīgs, bet palika jautrāks"

Kārlis: "Skumjš un jautrs"

Sofija: "Lēns, bēdīgs."

Mārtiņš: "Varēja būt ātrāks un jautrāks."

Liene: "Skumīgs"

Arta: "Skaņdarbs bija gan lēns, gan ātrāks, bija augstākas skaņas un zemākas."

Kad bērni ir izteikuši savas domas, kāds ir šis skaņdarbs, bērniem ir ļauts palikt savās vai iet pie galdiņiem. Audzinātāja atkārtoti atskaņo skaņdarbu un lūdz bērnus pievērst uzmanību un ieklausīties skaņdarbā, vai viņi var kaut ko iztēloties klausoties šo skaņdarbu. Bērnu uzdevums tagad ir ņemt sagatavotās lapas un krāsu zīmuļus un attēlot skaņdarbu zīmējumā. Šis uzdevums ļoti bērniem patika.

Audzinātāja: "Vai pastāstīsiet, ko esat uzzīmējuši?"

Kārlis: "Es uzzīmēju automašīnu un tad ceļu pa kuru viņa brauks"

Mārtiņš: "Es uzzīmēju kokus lielus un mazus."

Dārta: "Es uzzīmēju putniņus."

Sofija: "Es uzzīmēju, kā es dejoju."

Arta: "Es uzzīmēju sevi balles kleitā un pilī."

Liene: "Es uzzīmēju lielus un mazus kalnus, kur aug puķītes."

Veicot šo uzdevumu, skaņdarbs tika atskaņots pilnā versijā, nepilnas piecpadsmit minūtes. Liels bija bērnu pārsteigums, ka skaņdarba temps un noskaņa mainījās. Tādēļ bērnu darbi sanāca ļoti koši, krāsaini un darba lapas bija piepildītas ar zīmējumiem. Bērni ļoti uzmanīgi klausījās skaņdarbu, varbūt darbi būtu ne tik koši, ja nebūtu dots uzdevums uzmanīgi klausīties skaņdarbu. Tika novērots, ka bērni pildot uzdevumu izvēlējās sev ērtākās pozas un vietas, kur pildīt uzdevumu. Kārlis, Liene un Sofija izvēlējās pildīt pie galda, bet pārējie bērni izkārtojās katrs savā grupas stūrī uz grīdas. Varbūt zīmējumi būtu bijuši arī savādāki, ja fonā neskanētu skaņdarbs. Katrs zīmējums ir citādāks un galvenais, ka bērni paši apmierināti par saviem darbiem un var izstāstīt, ko un kāpēc uzzīmējuši.

2.4. Muzikālās domāšanas izmaiņu pētījuma rezultātu analīze

Atkārtots muzikālās domāšanas izvērtējums tika veikts no 2020.gada 2. marta līdz 2020.gada 6. martam, mūzikas nodarbībās pirmsskolas vecuma bērniem, aicinot bērnus izpildīt uzdevumus.

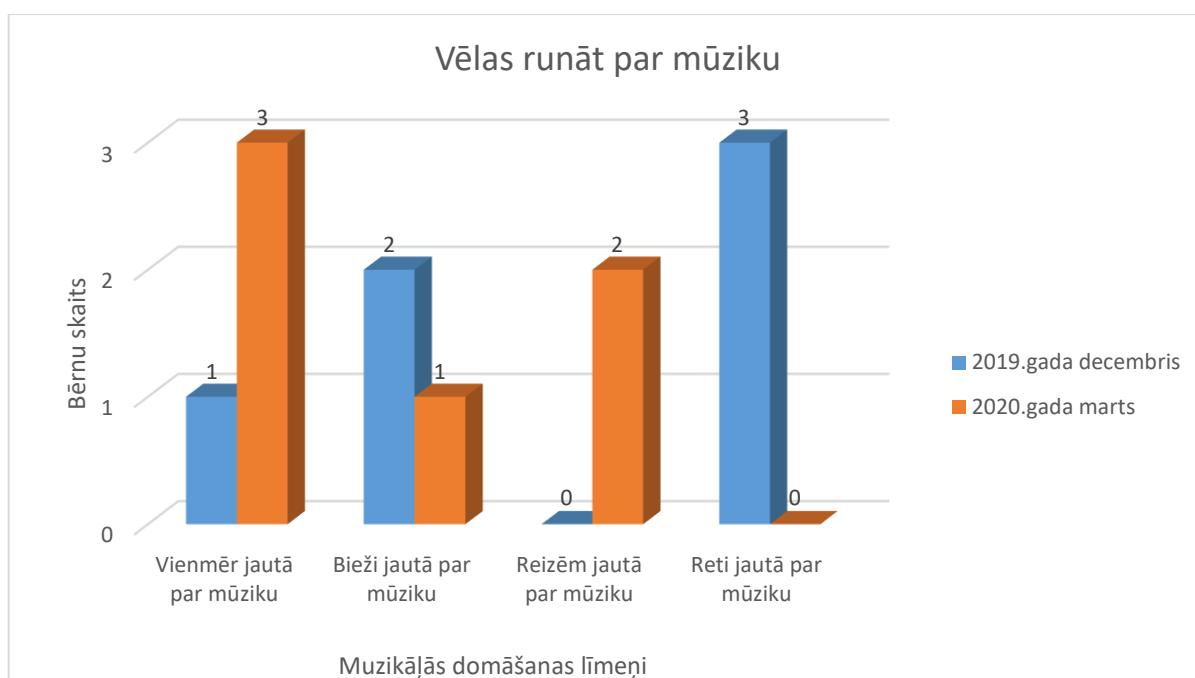
Kā viens no uzdevumiem, bērnu muzikālās domāšanas līmeņa novērtēšanai, tika izvēlēts mūzikas klausīšanās uzdevums. Bērnu uzdevums, pirms muzikālā skaņdarba atskaņošanas, izteikt savas domas par iepriekš dzirdētiem skaņdarbiem, dziesmām, kā arī pārrunāt, kurus skaņdarbus, dziesmas vēlētos dzirdēt atkārtoti.

Šajā novērojumā darba autore secina, bērnu muzikālās domāšanas līmeņi, neskatoties uz īso pētījuma laiku, ir tikai uzlabojušies (sk. 7.attēlu).

Artas vēlme runāt par mūziku nav ne mazinājusies, ne palielinājusies, jo Arta ikdienā mīl runāt par mūziku, dziedāšanu. Novērots, ka jebkurā nodarbībā un bērna darbības procesā Arta atradīs arī brīdi, lai padziedātu.

Dārta un Sofijas interese un vēlme runāt par mūziku ir augusi un abas meitenes iesaistās diskusijās par noteiktiem skaņdarbiem. Šie skaņdarbi un dziesmas, par kuriem tiek runāts lielākoties ir dzirdēti ārpus pirmsskolas.

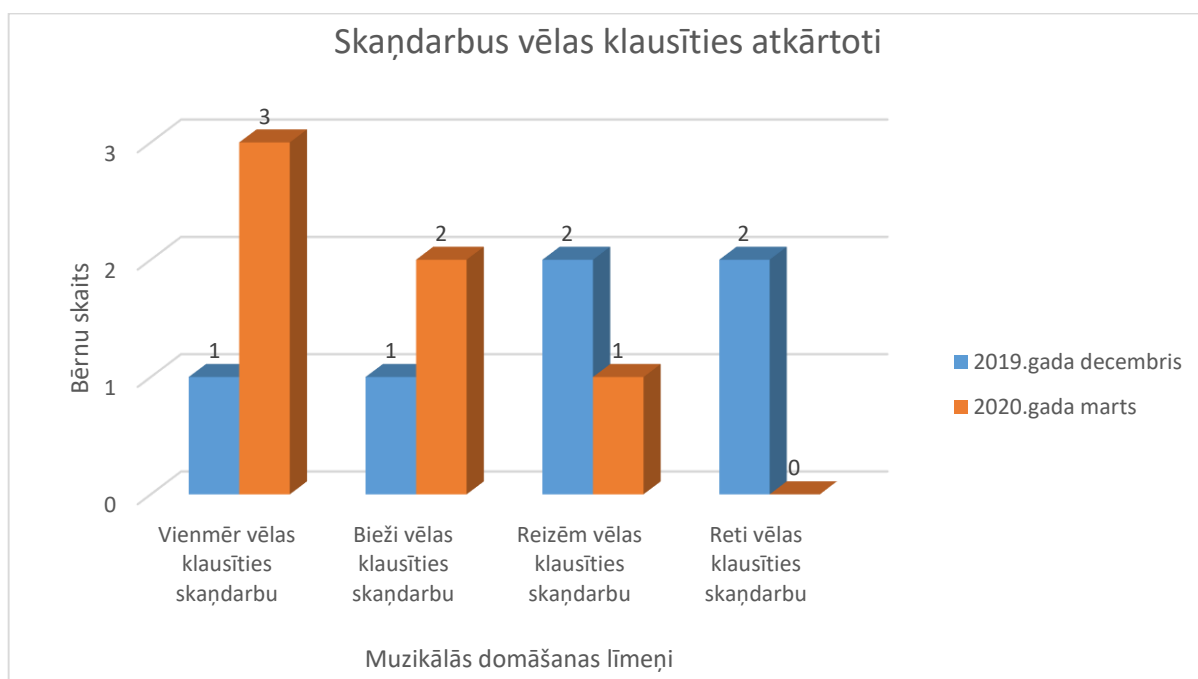
Grupas zēni šajā jautājumā ir ļoti neaktīvi, bet šajā laika periodā ir uzrādījuši muzikālās domāšanas līmeņa kāpumu.

7.attēls. Bērnu vēlme runāt par mūziku

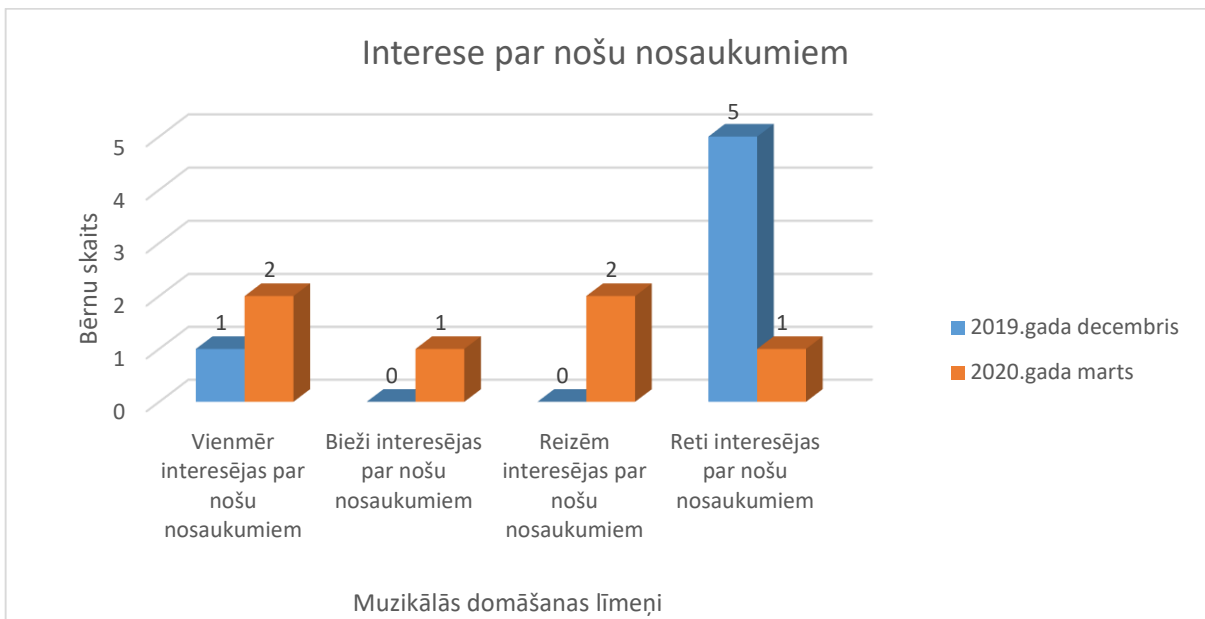
Darba autore novēroja, ka skaņdarbu atkārtota klausīšanās ir ievērojami uzlabojusies (sk. 8.attēlu). Klausoties atkārtoti skaņdarbus bērni automātiski, to sasaista ar kādu viņiem zināmu darbību, rīcību.. Dārta un Liene reizēm vēlas klausīties skaņdarbus. Lienes rādītājs ir audzis un meitene ir kļusvusi daudz atvērtāka un iesaistās vairāk muūziskas nodarbībās. Abu zēnu muzikālās domāšanas līmesī – reti vēlas klausīties skaņdarbu ir audzis un ievērojami .

Vēlmi klausīties skaņdarbus sekmētu tādi skaņdarbi, kas saista ne tikai audiāli, bet arī vizuāli ir apstiprinājies.

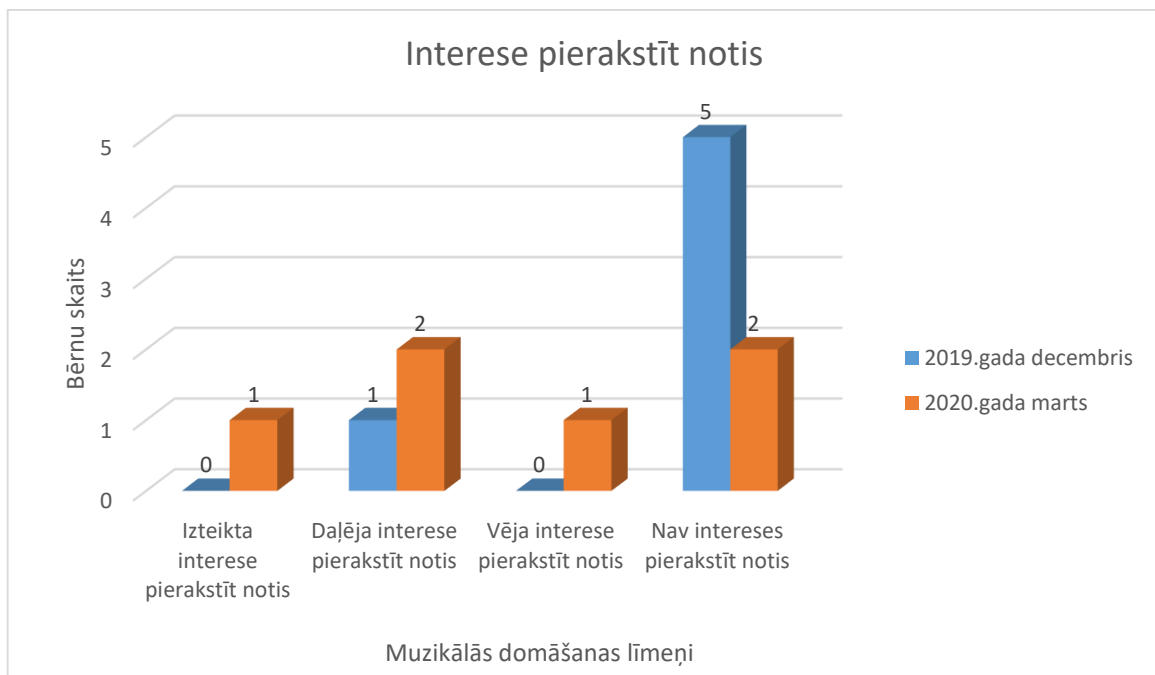
8.attēls. Vēlme atkārtoti klausīties skaņdarbus

Ar bērniem dziedot, vairāk dziesmas par nošu nosaukumiem, interese par nošu nosaukumiem ir augusi (sk. 9.attēlu). Bērni ir sākuši izrādīt vēlmi arī par nošu novietojumu uz nošu līnijām. Izmantojot pustoņu zvanus, bērni sākuši apgūt nošu nosaukumus un veiksmīgi nodzied gammu gan augšupejošu, gan lejupejošu. Lai šo muzikālās domāšanas līmeni attīstītu, bērniem katrā muzikālajā nodarbībā pirms jaunas dziesmas dziedāšanas ieteicam nostiprināt nošu nosaukumus.

9.attēls. Interese par nošu nosaukumiem

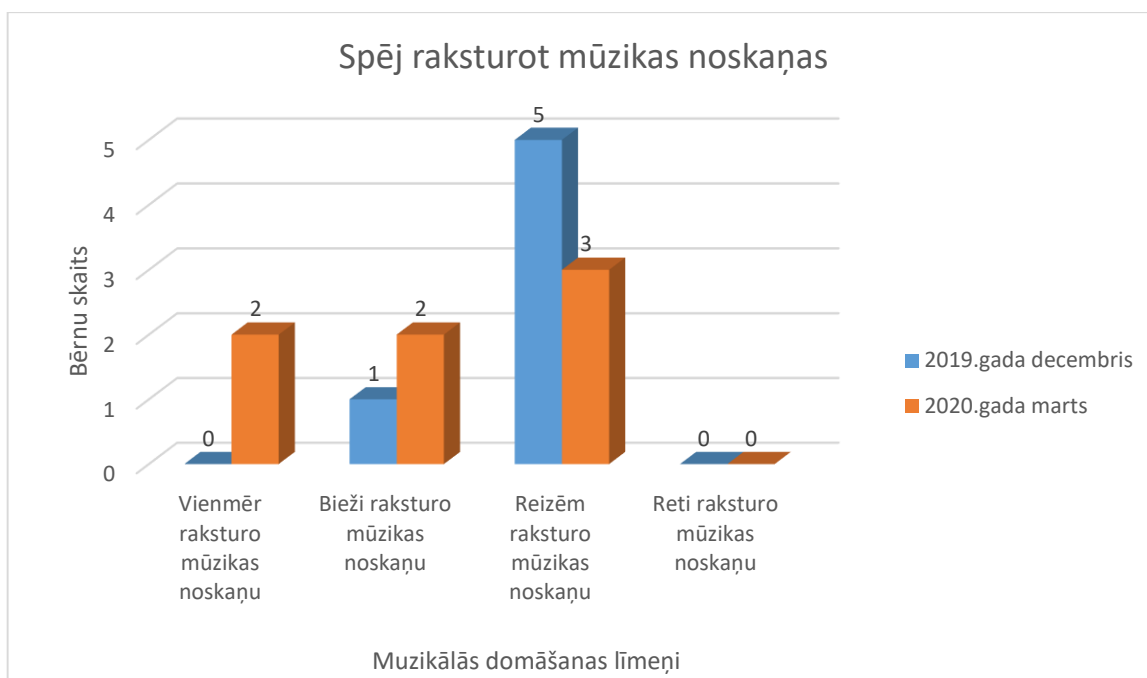
Tā kā lielākajai daļai pētījuma sākumā nošu pieraksts bija pavisam, kas nebijis, tad interese pieauga pat tiem bērniem, kuru intereses ir ar mūziku nesaistītas. Katrs bērns ir iekārtojis rutiņu burtnīcu, kurā mācīties nošu pierakstu. Kā izrādījās, nošu pierakstu šie bērni mūzikas nodarbībās agrāk nebija veikuši (sk. 10.attēlu).

10.attēls. Interese pierakstīt notis

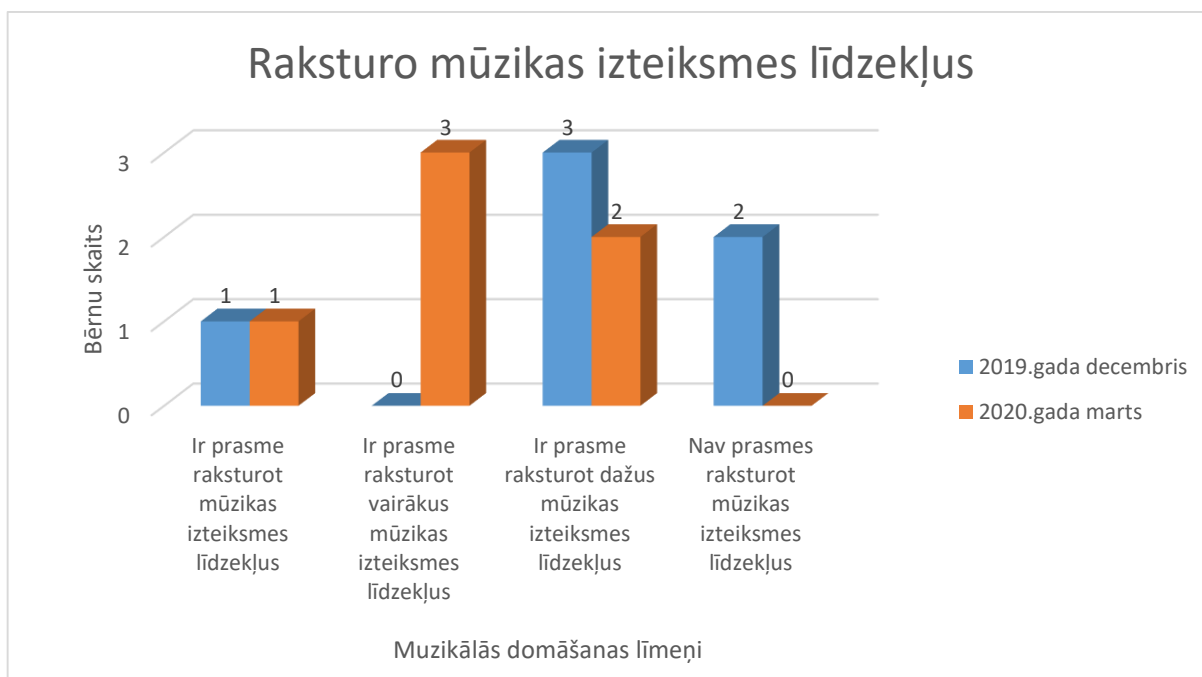
Spēja raksturot mūzikas skaņdarbu, daļai bērnu ir palikusi nemainīga (sk. 11.attēlu). Tas varētu būt skaidrojams ar to, ka šāda veida uzdevumi jau ir veikti iepriekš un interesi izraisījis

tikai daļai no bērniem. Zēnu muzikālās domāšanas līmenis ir nedaudz uzlabojies, bet ne tik daudz, lai varētu novērtēt ar nākamo līmeni.

11.attēls. Spēja raksturot mūziku

Darba autore pauž varbūtību, ka mūzikas izteiksmes līdzekļu raksturojums ir saistīts ar muzikālo skaņdarbu biežāku klausīšanos, lielāku bērnu komunikāciju savā starpā (sk. 12.attēls).

12.attēls. Raksturo mūzikas izteiksmes līdzekļus

Pēc atkārtota vērojuma ir konstatēta izaugsme, daļai no bērniem straujāka izaugsme, daļai ne tik strauja. Pēc atkārtotā vērtējuma ir konstatēta izaugsme, izpildot mūzikas klausīšanās uzdevumu. Darba autore novēro, ka lielākajai daļai bērnu pirmajā novērojumā konstatēta mazāka prasmes raksturot mūzikas izteiksmes līdzekļus.

Darba autore pēc pirmajiem rādītājiem secina, ka interese par mūzikas pierakstu – nošu nosaukumiem un nošu pierakstu bērniem ir vāja un to ir nepieciešams attīstīt muzikālās nodarbībās. Pēc otriem rādītājiem var secināt, ka nošu pierakstu veikšana ir stimulējusi vienu no muzikālās domāšanas kritērijiem.

Darba autore secina, ka bērniem vecākā pirmsskolas vecumā jau ir zināma muzikālās darbības pieredze. Bērni kopumā ir atsaucīgi un draudzīgi, labprāt pilda pedagoga uzdotos uzdevumus. Bērniem ir arī mīļi muzikālie skaņdarbi, kurus viņi vēlas klausīties atkārtoti. Bērnu dziesmas, kuras vēlas dziedāt atkārtoti. Pedagoģiskās darbības laikā tika izmantoti dažādi muzikālie skaņdarbi, muzikālās rotaļas, kas sekmē bērna muzikālo domāšanu.

Mūzikas nodarbības notika vienu līdz divas reizes nedēļā. Ja notika vienu reizi, tad bērniem bija iespēja individuāli padarboties ar pedagogu. Bērni labprāt izmantoja šo iespēju. Mūzikas nodarbībās mērķtiecīgi tika strādāts pie bērnu muzikālās domāšanas sekmēšanas.

Secinājumi

Pētot un analizējot zinātnisko literatūru par muzikalitāti, tās struktūru, vecākā vecumposma pirmsskolas bērnu attīstību, muzikālo domāšanu, veiktie secinājumi ir šādi:

1. Lai attīstītu bērna uztveri un domāšanu, pedagogiem jāorganizē aktīvs mācību process.
2. Līdz ar uztveri attīstās muzikālā domāšana – tā attīstās bērnam praktiski darbojoties, aktīvi izmantojot visas uztveres sajūtas kopumā.
3. Pirmsskolas vecuma beigu posmā bērnu sensorās spējas nedaudz līdzinās pieauguša cilvēka uztverei.
4. Mūzikai bērna uztveres un domāšanas sekmēšanai ir svarīga loma tieši muzikālajās rotaļās.
5. Muzikālā domāšana veido bērnu muzikalitāti.
6. Bērna attīstībā nozīmīgākais periods ir tieši pirmsskolas vecuma posms. Lai bērnam radītu pozitīvu interesi, iespaidus un priekšstatu par mūziku, dziedāšanu, instrumentu spēlēšanu, kustību, rotaļām, nepieciešama vecumam atbilstoša metode un tas notiek, ja ir veiksmīga saskarsme ar mūziku.
7. Ja bērns regulāri klausīsies mūziku, spēlēs mūzikas instrumentus, veidos ritmiskas kustības, dziedās, tad muzikālā domāšana būs sekmīga un arī bērna muzikalitāte attīstīsies.
8. Pirmsskolas vecumposmā galvenais darbības veids ir rotaļa, tā sekmē izziņas darbību, uztveri, domāšanu, atmiņu, emocionālo atsaucību, iztēli.
9. Praktiskajā pētījumā tika izmantots pedagoģiskais novērojums un pedagogu aptauja. Praktiskajā daļā tika veidots bērnu raksturojums un pedagoģiskās darbības raksturojums.
10. Ja tiks ievērotas pirmsskolas vecuma bērna īpatnības un tiks izmantotas muzikālās rotaļnodarbības muzikālās nodarbībās, tad muzikālās domāšanas sekmēšana būs sekmīga.

Izmantotās literatūras avotu saraksts

1. Aizupe, E. (2016). *Mūzikas uztveres attīstība vecākā pirmsskolas vecuma bērnu mūzikas nodarbībās*. Rīga: RPIVA
2. Alī, M. (2009). *Mana bērna attīstības ceļš*. Rīga: Jumava
3. Autoru kolektīvs Valentīnas Skujiņas vadībā, (2000). *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: Zvaigzne ABC.
4. Beļeviča, V. (2014). *Didaktisko rotaļu iespējas 5 – 6 gadus vecu bērnu lasītprasmes attīstībā*. Rīga: LU.
5. Bičuka, M. Grasmāne, S. Pāgraba, N. (2003). *Muzikālā audzināšana pirmsskolā*. Rīga: RaKa
6. Brice, B. (2009). *Spēlējiet spēlmanīši*. Rīga: RaKa
7. Brice, B. (2011). *Skaņu pasakas un ritma rotaļas*. Rīga: Zvaigzne ABC
8. Brice, B. (2019). *Kociņu spēles*. Rīga: RaKa
9. Čodare, S. (2017). *Muzikālo rotaļu loma pirmsskolas vecuma bērnu uztveres un domāšanas attīstībā*. Rīga: LU
10. Daugavpils Universitāte Izglītības un vadības fakultāte Ilgtspējīgas izglītības institūts, (2008). *Metodisko materiālu "Obligātās pirmsskolas un sākumskolas izglītības izvērtējums un pilnveides iespējas" izstrāde*. Datu analīze. Daugavpils:
11. Golubina, V. (2007) *Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata*. Rīga: SIA Izglītības soļi
12. Helmute, Ā. (2016). *Bērns un mūzika*. Liepāja:
13. Jansone, S. (2011). *Sākumskolas vecuma bērnu pašcieņas veidošanās folkloras kopas darbības procesā*.
14. Juškēviča, A. (2006). *Ritma izjūtas pilnveidošana mūzikas nodarbībās 5-6 gadu veciem bērniem pirmsskolas izglītības iestādē*, Rīga: LU
15. Kaņepēja R., Lieģeniece D. u.c. (2003). *Es gribu iet skolā*. Rīga: Puse Plus.
16. Kapitanova, Z. (2007). *Mūzika kā līdzeklis 5 – 6 gadīgu bērnu intelektuālai attīstībai*. Kuldīga: LU
17. Kohņuka, O. (2018). *Vecākā pirmsskolas vecuma bērnu muzikalitātes sekmēšana mūzikas nodarbībās pirmsskolā*. Cēsis: LU
18. Korzuna, J. (2019). *Vecāka pirmsskolas vecuma bērnu domāšanas sekmēšanas iespējas ar didaktiskajām rotaļspēlēm*. Rīga: LU
19. Kreicbergs, R., Niedrītis, A., & Datorikas fak. (2012). *Audiālās uzmanības trenēšana ar datorprogrammas palīdzību*. Rīga: LU
20. Kreišmane I., Valgere R., Gulbe K. (2000). *Ievads psiholoģijā*. Rīga: Pētergailis.
21. Lasmāne, L. (2012). *Muzikālā audzināšana pirmsskolā*. Rīga: RaKa.

22. Lieģeniece, D. (1999). *Kopveseluma pieeja audzināšanā (5-7 gadu vecumā)*. Rīga: Raka.
23. Lieģeniece, D., Nazarova, I. (1999) *Veseluma pieeja valodas apguvē*. Rīga: RaKa.
24. Līduma, A. (2004) *Pirmsskolas vecuma bērnu muzikalitātes attīstības pedagoģiskais aspekts*. Latvijas Universitāte, Rīga, Latvija
25. Līduma, A. (2015). *Bērņa muzikalitāte*. Rīga: Librum.
26. Ļubļinska, A. (1979). *Bērnu psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne.
27. Mackēviča, L. (1999). *Mērķtiecīga mūzikas uztvere kā pirmsskolas vecuma bērnu audzināšanas līdzeklis*. Latvijas Universitāte. Rīga
28. Novožilova, N. (2017). *Vidējā pirmsskolas vecuma bērnu runas attīstība muzikālajās rotaļās*. Rīga: LU
29. Paegle, D. (2018). *Vecākā pirmsskolas vecuma bērnu ritma atmiņas attīstība muzikālās rotaļās*. Bauska: LU
30. Paukste I. (1993). *Mūzikas mācības metodika*. Rīga:
31. Platonova, J. (2008). *Rotaļu nozīme 5 – 6 gadus vecu bērnu atmiņas attīstībā*. Rīga: LU
32. Pučure, I. (2003) *5-6 gadus vecu bērnu fiziskās aktivitātes. Es gribu iet skolā*. Rīga: Puse Plus
33. Puškarevs, I. (2001) *Attīstības psiholoģija*. Rīga: RaKa
34. Salmon, A. (2010). *Using Music to Promote Children's Thinking and Enhance Their Literacy Development*. Early Child Development and Care.
35. Svence, G. (1999). *Attīstības psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne ABC.
36. Vikmane, B. (1995). *Latviešu tautasdziesmas kā pirmsskolas vecuma bērnu muzikālās dzirdes un balsis attīstīšanas līdzeklis*. Rīga: LU
37. Vilde, I. (2013). *Sākumskolēnu muzikalitātes attīstība mūzikas mācībā*. Rīga: LU.
38. Zeibots, Dz. (2002). *Ritma – dejas apmācība sākumskolā*. Rīga:
39. Zelmene, M. (2003). *Mūzika mazajiem. Dziesmas un rotaļas 1.grāmata*. Rīga: RaKa
40. Ветлугина, Н., Кенеман, А. (1983). *Теория и методика музыкального воспитания в детском саду*. Москва: Просвещение.
41. Ериксон Е. (1996). *Идентичность, юность и кризис*. Москва:.
42. Леонтьев А. Н. (1981) *Проблемы развития психики*. Москва: Издательство Московского университета
43. Пензулаева Л. И. (1988) *Физкультурное занятие с детьми 5 – 6 лет*. Москва: Просвещение
44. Пиаже Ж. (1969) *Избранные психологические труды*. Москва: Просвещение,
45. Пиаже, Ж., Инхельдер, Б. (2003) *Психология ребёнка*. СПб: Питер

46. Теплов, Б.М. (1947) *Психология музыкальных способностей*. Москва, Ленинград: АПН РСФСР
47. Brice, B. (2018). *Kompetenču pieejā balsīta muzikālā darbība pirmsskolā*. Liepāja: http://domaundari.lv/konf_liepaja2018/Prezentacijas/Ar_rotalu_muzikas_pasaule.pdf
48. http://viaa.gov.lv/library/files/original/Bernuvaloda_2_RAKA_2016.pdf
49. Latvijas Republikas Labklājības ministrija, (2008). *Metodiskie materiāli darbā ar bērniem*. Rīga: Latvijas Republikas Labklājības Ministrija
http://www.bti.gov.lv/lat/metodiska_palidziba/metodiskie_ieteikumi_darba_ar_berniem/?doc=818
50. https://bmmp.lv/pirmsskola/pirmsskolas_programma.pdf
51. Randoha, A. Augstkalne, D. *Pirmsskolas vecuma bērnu intelektuālo spēju sekmēšana rotaļu daudzveidībā*. Rīga: RPIVA
https://dukonference.lv/files/proceedings_of_conf/53konf/pedagogija/Randoha_Augstkalne.pdf
52. LU SIL: Tūbele, S. Landra, T. Šūmane, M. Burčaka, M. Laganovska, E. Kušnere, R. Vīgante, R. (2013). *Metodiskais materiāls pedagogiem darbam ar izglītojamiem ar jauktiem attīstības traucējumiem rokasgrāmata*. Rīga: VISC
<https://visc.gov.lv/specizglitiba/dokumenti/metmat/esfpr/VISC%203.3%20-%20metod%20mater%20pedagogiem%20-%20jaukti%20attistibas%20trauce.pdf>
53. Autoru grupa. (2016). *Metodiskie ieteikumi pirmsskolas mācību programmu īstenošanai*. Rīga: VISC
https://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/metmat/met_iet_pirmsk_prog_ist.pdf
54. Tepere, I. (2015). *Bērņa attīstība muzikālās audzināšanas rotaļnodarbībās pirmsskolā*. Rīga <https://zeltriti.lv/macibas/muzika-un-sports/item/21-muzika14.12.2015>
55. Elektroniskais žurnāls pirmsskolas un skolas vecuma bērnu vecākiem (2018. gada 11. Janvāris), Izdevējs: SIA „AB konsultants” www.e-biblioteka.liepu.lv
56. www.news.frut.lv/lv/scitech/mystic/43225 6 gadus vecu bērnu attīstības raksturojums (20.04.2014)
57. Daniela, L. (2016). *Informatīvs materiāls mācīšanās mācīties*. Rīga: Biedrība “Mentor Latvia”. www.mentor.lv/wp-content/uploads/sites/4/2017/07/macisanas_macities.pdf
58. <http://www.pbs.org/parents/childdevelopmenttracker/five/index.html>

Pielikumi

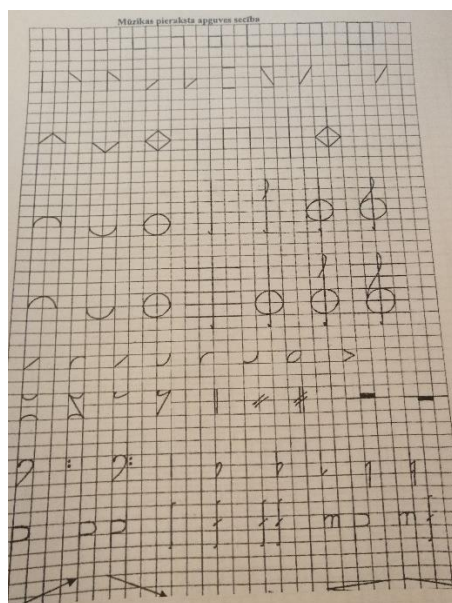
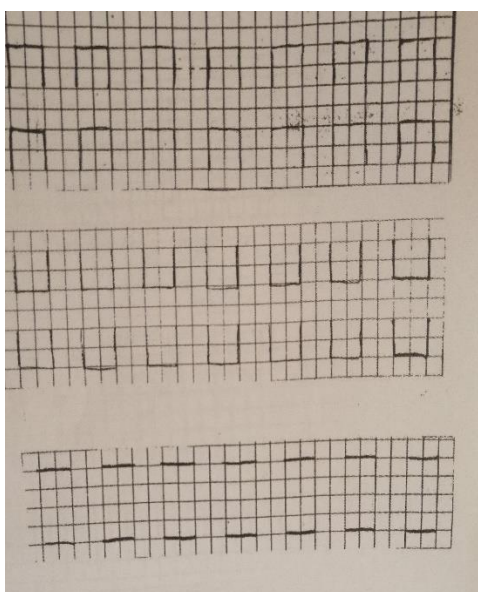
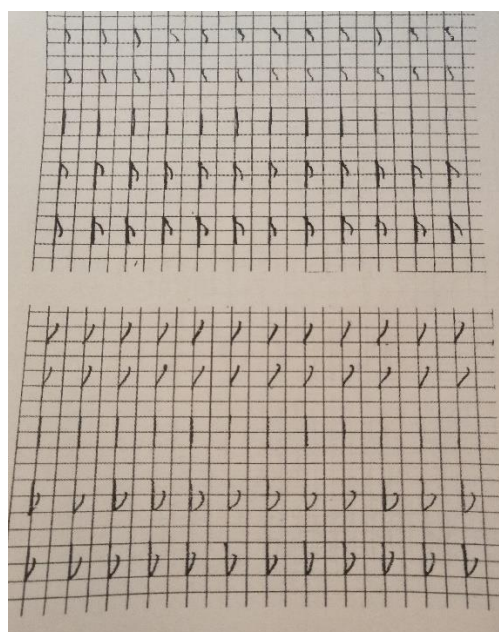
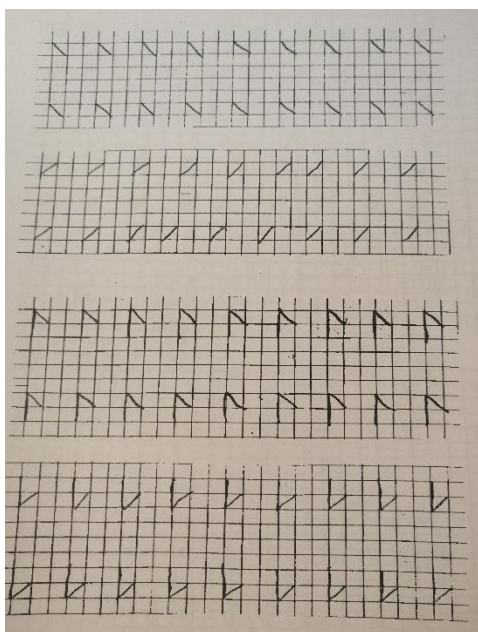
1.pielikums. Muzikālās domāšanas kritēriji, rādītāji un līmeņi (Lūduma, 2015, 251)

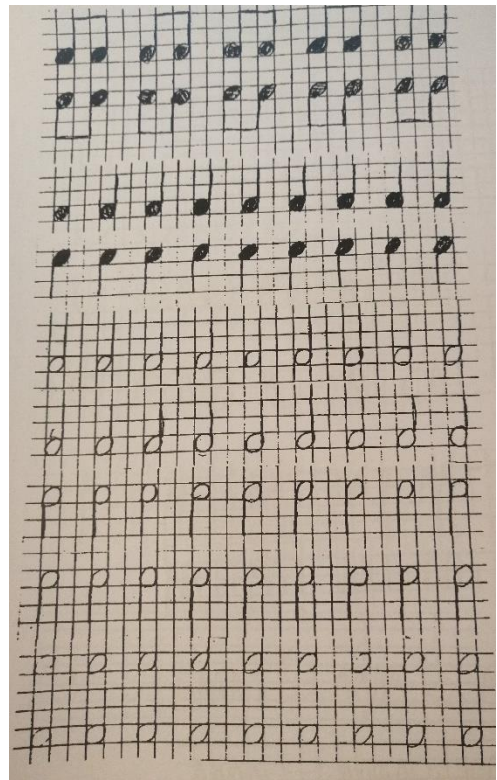
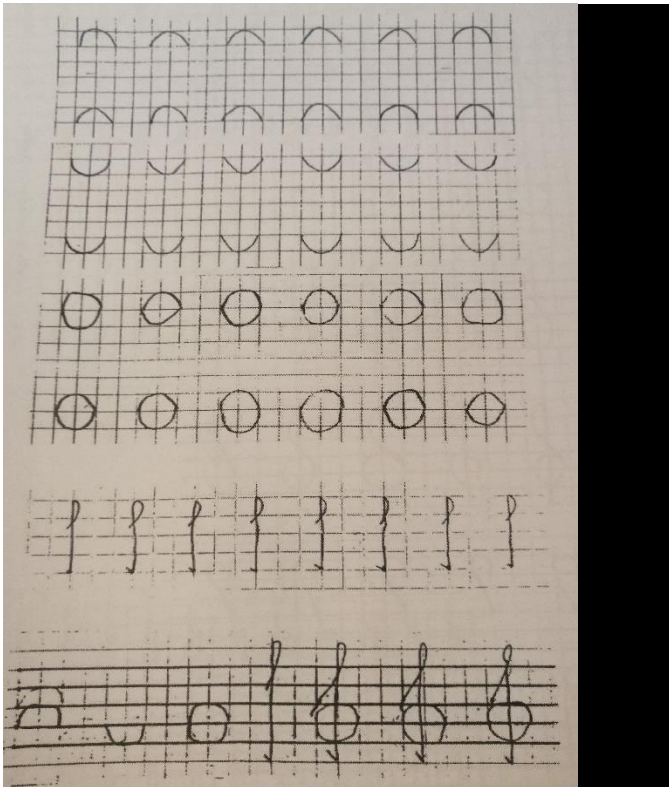
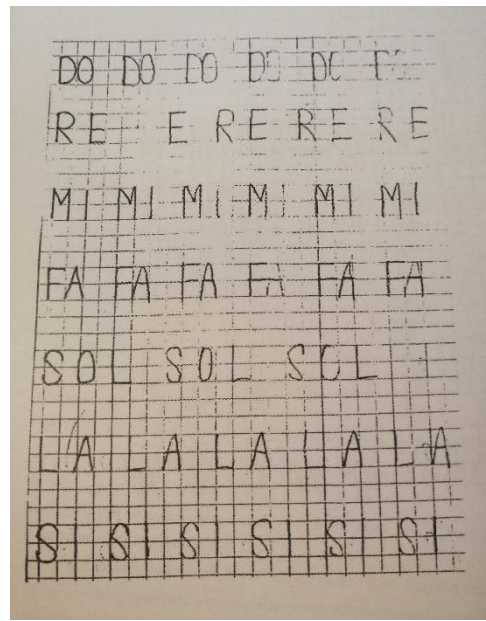
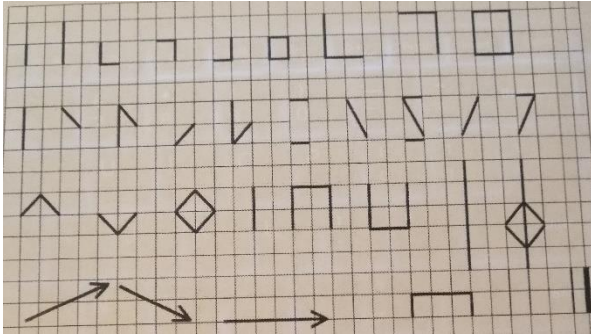
Kritēriji	Rādītāji	Līmeņi		
Interese par mūzikas saturu	Vēlas runāt par mūziku	Vienmēr jautā par mūziku	4	
		Bieži jautā par mūziku	3	
		Reizēm jautā par mūziku	2	
		Reti jautā par mūziku	1	
	Skaņdarbus vēlas klausīties atkārtoti	Vienmēr vēlas klausīties skaņdarbu	4	
		Bieži vēlas klausīties skaņdarbu	3	
		Reizēm vēlas klausīties skaņdarbu	2	
		Reti vēlas klausīties skaņdarbu	1	
Interese par mūzikas pierakstu	Interese par nošu nosaukumiem	Vienmēr interesējas par nošu nosaukumiem	4	
		Bieži interesējas par nošu nosaukumiem	3	
		Reizēm interesējas par nošu nosaukumiem	2	
		Reti interesējas par nošu nosaukumiem	1	
	Interese pierakstīt notis	Izteikta interese pierakstīt notis	4	
		Daļēja interese pierakstīt notis	3	
		Vēja interese pierakstīt notis	2	
		Nav intereses pierakstīt notis	1	
	Prasme raksturot mūziku	Spēj raksturot mūzikas noskaņas	Vienmēr raksturo mūzikas noskaņu	4
			Bieži raksturo mūzikas noskaņu	3
Reizēm raksturo mūzikas noskaņu			2	
Reti raksturo mūzikas noskaņu			1	
Raksturo mūzikas izteiksmes līdzekļus		Ir prasme raksturot mūzikas izteiksmes līdzekļus	4	
		Ir prasme raksturot vairākus mūzikas izteiksmes līdzekļus	3	
		Ir prasme raksturot dažus mūzikas izteiksmes līdzekļus	2	
		Nav prasmes raksturot mūzikas izteiksmes līdzekļus	1	

2.pielikums Klasiskās (nopietnās) un estrādes (vieglas) mūzikas raksturīgākās pazīmes.

N.p. k.	Nopietnā mūzika (klasiskā)	Vieglā mūzika (estrādes)
1.	Augsta sarežģītība	Zema sarežģītība
2.	No izteiksmes līdzekļiem būtiska loma ir melodijai un harmonijai	No izteiksmes līdzekļiem būtiskāka loma ir ritmam
3.	Raksturīgas lielas formas	Pārsvarā mazas formas
4.	Dinamisks mākslinieciskais tēls	Mākslinieciskais tēls pārsvarā statisks
5.	Uztverei piemīt sasprindzināts un dziļš raksturs	Uztvere bieži izklaidīga, virspusēja
6.	Pārdzīvojums intraverts	Pārdzīvojums ekstraverts
7.	Muzikālā tēla izlādēšanās notiek fantāzijas tēlos un priekšstatu veidā	Muzikālais pārdzīvojums izpaužas aktīvā kustībā
8.	Mūzikas skaņdarbs prasa, lai klausītājs "paceļas" līdz tā līmenim	Mūzikas skaņdarbs it kā "nolaižas" līdz klausītāja potenciālajām iespējām
9.	Mūzika atdalīta no ikdienišķās dzīves, netiek radīta tās fona organizēšanai, bet ir pašmērķis estētisku uzdevumu risināšanai	Mūzika nav atdalāma no ikdienišķās dzīves, kurā tā nereti kalpo kā fons ārpus estētisku uzdevumu risināšanai
10.	Mūzika iesaista klausītāju mūžīgos vispārcilvēciskos ideālos pēc principa "'vienmēr un visur"	Mūzika iesaista indivīdu dzīvē, dabiskā, nesamākslotā sociālā vidē pēc principa "šeit un tagad"
11.	Izteiksmes līdzekļi tiecas pēc oriģinalitātes un savdabības	Izteiksmes līdzekļiem ir tendence vienveidoties
12.	Lielākā vērtība klausītājiem ir seniem skaņdarbiem	Lielāka vērtība klausītājiem ir jauniem skaņdarbiem
13.	Mūzikas popularitāti nosaka komponista personība	Mūzikas popularitāti nodrošina izpildītāja personība
14.	Personības pašapziņa koncentrējas klausītāja individuālā pārdzīvojumā	Klausītāja pašapziņa izšķīst kolektīvā pārdzīvojumā

3.pielikums. Mūzikas pierakstu apguve. (Līduma, 2004, 319-332).

4.pielikums Intelektuālo spēju attīstīšanas iespējas rotaļu darbībā.

Intelektuālās spējas	Rotaļas
Lingvistiskās spējas	Radošās rotaļas atbilstoši bērnu interesēm un vajadzībām, pieredze (Veikals, Mājas, Ārsti, Šoferi utt.) Didaktiskās spēles „Saliec vārdu”, „Izraugies pāri!”, „Pastnieks atnes vēstules”
Loģiski matemātiskās spējas	Didaktiskās spēles „Cik kuram”, Nosaki priekšmeta formu”, „Juceklis”, „Dažādās krāsas” Kustību rotaļas „ Trāpi skaitlim”, „Ieripini vārtos”
Muzikālās spējas	Rotaļas ar dziedāšanu „Kas dārzā”, „Laurencio”, „Adāt bērni ko adāti”, „Krustmāmiņa”
Ķermeniski kinestētiskās spējas	Kustību rotaļas „Atrodi priekšmetu?”, „Augstāk par zemi”, „Ķērāji”, „Rūķu zeme”
Starppersoniskās spējas	Radošās rotaļas, kuras organizē paši bērni vienojoties par lomu sadali, veicamajām darbībām Kustību rotaļas „Namiņš deg”, „Kas tu esi?”
Telpiskās spējas	Didaktiskās spēles „Uzmini, kas mainījies?” „Kur iesi, to atradīsi”, „Kas augstāk”
Uz nojautām balstītās (intuitīvās) spējas	Radošās rotaļas atbilstoši bērnu interesēm, vajadzībām, emocijām, pārdzīvojumiem un pieredzi.

5.pielikums. Muzikālie skaņdarbi un muzikālās rotaļas

Vecais Makdonalds

Amerikāņu tautas dziesma

Stāstoši

1. Saimniekam reiz ferma bij', i-ā, i-ā, o.
Un fermā vistas vesels bars, i-ā, i-ā, o.
Vistas, kluk, kluk, kluk, vistas, kluk, kluk, kluk,

Kluk, kluk, kluk, kluk, kluk, kluk,
Visur, visur, kluk!
Saimniekam reiz ferma bij', i-ā, i-ā, o.
Starp spēle 8 takts

50

2. Saimniekam reiz ferma bij', i-ā, i-ā, o.
Un fermā aitas vesels bars, i-ā, i-ā, o.
Aitas, bē, bē, bē, aitas, bē, bē, bē,
Bē, bē, bē, bē, bē, bē,
Visur, visur, bē!
Saimniekam reiz ferma bij', i-ā, i-ā, o.

Starp spēle

3. Saimniekam reiz ferma bij', i-ā, i-ā, o.
Un fermā cūkas vesels bars i-ā, i-ā, o.
Cūkas, ruk, ruk, ruk, cūkas, ruk, ruk, ruk,
Ruk, ruk, ruk, ruk, ruk, ruk,
Visur, visur, ruk!
Saimniekam reiz ferma bij', i-ā, i-ā, o.

Starp spēle

4. Saimniekam reiz ferma bij', i-ā, i-ā, o.
Un fermā govīs vesels bars, i-ā, i-ā, o.
Govīs, mū, mū, mū, govīs, mū, mū, mū,
Mū, mū, mū, mū, mū, mū,
Visur, visur, mū!
Saimniekam reiz ferma bij', i-ā, i-ā, o.

(Helmutē, 2016, 50-51)

Handwritten musical score for "Dzēgute" in 3/4 time. The score includes three verses of lyrics and guitar chord diagrams for C+ and F.

1. Ku-ai, ku-ai, kas tur tā sauc? Ie-sim nu lie-rot,
 2. ku-ai, ku-ai, die-gu-ze teic, die-do-mis xie-t(n)
 3. ku-ai, ku-ai, Tā lai pal-dies! Aiz-dēi-wi sa-lu

kas tur tā nu-co le-jā, lēi-zu lēi-zu nu strauts.
 pie-u-gu prā-lu, vi-oi, vi-oi, lai to nu sveie!
 uz tālu ma-lu, vi-oiem tā-gā laies lēs-mo-bies.

Jācu tautas melodiju.
 Atdejojis 2. lurs.

Dzēgute

Chord diagrams for C+ and F are shown at the bottom right.

(Zelmene, 2003, 28)

Printed musical score for "Muzikants" in 4/4 time. The score includes piano accompaniment and lyrics.

Muzikants

Lepni F Amerikāņu tautas rotaļa
 C₃ F₂

Es esmu varens muzikants
 Un protu labi spēlēt.
 Es esmu varens muzikants
 Un spēlēju, lūk, tā.

(Starpspēlēs ar kustībām atdarina dažādu instrumentu spēli, piem., flautas, vijoles, ģitāras, marimbās.)

32

(Helmute, 2016, 32)

20. IEKLAUSIES, KĀ SKAN!

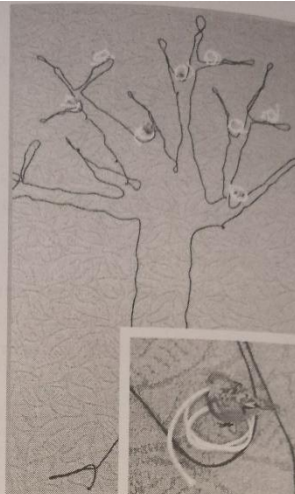
Rotaļas dalībnieku vecums: no 6 g. v.

Dalībnieku skaits: 10–25.

Telpa: zāle.

Nepieciešams:

- putnu balsu ieraksti;
- L. Mocarta "Leļļu simfonijas" skaņu ieraksts;
- "Leļļu simfonijā" atpazīstamo putnu silueti (kartons, izgriezti) – atbilstoši bērnu skaitam;
- garas auklas (3–4 gab.; ~ 6–10 m garas);
- aukliņas (~25 gab.; ~ 80 cm – 1 m garas);
- dažādi skaņu riki (atbilstoši bērnu skaitam), ar kuriem var atdarināt putnu balsis, piemēram: svilpaunieki, ūdens lakstīgalas, klabatas, zvaniņi, "dzeguzite" (divtoņu – m3 – svilpe vai svilpaunieks), guiro, u. c.
- ksilofoni, metalofoni, skaņu caurules.

Rotaļas norise.

- 1. solis:** noklausās dažādu putnu balsu ierakstus, aplūko attēlos putnus. Pārrunā, kādu putnu dziesmas bērni zina un prot atdarināt. Izmēģina dažādu putnu balsis. Ar kustībām (ar vai bez pavadījuma) atdarina putnu darbības – lido, meklē barību, vij ligzdu, utt.
- 2. solis:** noklausās L. Mocarta skaņdarbu "Leļļu simfonija". Pārrunā, kādu putnu balsis sadzirdējuši un atpazīnuši. Izveido māksliniecisku instalāciju: uz grīdas no garām auklām *uzzīmē* / izveido koku siluetus. Saliek koku siluetos no aukliņām savītas ligzdas. Klausās atkārtoti skaņdarbu. Atpazīstot konkrētu putnu balsis, ievieto tos ligzdās.
- 3. solis:** bērni iemācās skaitāmo pantiņu. Skandē, pavadot ar skanošo žestu *ostinato* pēc skolotāja vai bērnu ieceres.
Ieklausies, kā skan,
Ieklausies, kā skan,
Ieklausies, kā putnu dziesmas skan!
- 4. solis:** izvēlas 4–5 dažādus putnus, kuru balsis var atdarināt ar cilvēka balsi vai skaņu rikiem. Sagrupējas atbilstošās grupās. Katra grupa izvēlas, kādā ritmā skandēs *sava* putna dziesmu. Visi kopā skandē skaitāmo pantu ar skanošo žestu *ostinato* un pamīšus – pēc diriģenta norādes – pa grupiņām putnu balsis.
- 5. solis:** eksperimentē ar skaņu rikiem, cenšoties atdarināt izvēlēto putnu balsis uz tiem. Skandē skaitāmo pantu; pēc diriģenta norādes pa grupām spēlē putnu balsis.
- 6. solis:** kopīgi ar skolotāju, izmantojot burtu (C, D, E, G, A) sistēmu un eksperimentējot, sacer elementāru melodiju skaitāmajam pantam. No katras grupas 1–2 bērni uz ksilofoniem un metalofoniem spēlē un dzied jauno melodiju rondo formā ar skaņu cauruļu *ostinato*. Ja bērni vēlas, jauno skaņdarbu atkārtojot, mainās vietām.

Darbīgā nedēļa

Zviedru bērnu rotaļa
B. Brices latviešu teksts

1. Pirm-die-nā ber-žu un maz-gā-ju ve-lu, maz-gā-ju ve-lu, maz-gā-ju ve-lu.
Pirm-die-nā ber-žu un maz-gā-ju ve-lu, lai var diet bez rai-zēm!

2. Otrdienā ņemu un gludīnu veļu, gludīnu veļu, gludīnu veļu,
Lai var diet bez raizēm!
3. Trešdienā dārzā es ābolus lasu, ābolus lasu, ābolus lasu,
Lai var diet bez raizēm!
4. Ceturtdien izcepu ābolu maizi, ābolu maizi, ābolu maizi,
Lai var diet bez raizēm!
5. Piektdienā tīru un kārtoju māju, kārtoju māju, kārtoju māju,
Lai var diet bez raizēm!
6. Sestdienā draugi man atnāca ciemos, atnāca ciemos, atnāca ciemos,
Nu var diet bez raizēm!
7. Svētdienā visiem ir atpūtas diena, atpūtas diena, atpūtas diena,
Tāda tikai viena!

*Rotaļas norise: bērni virzās aplī pa dejas ceļu dziedot, viens no bērniem vidū rāda kustības mūzikas
rītmā atbilstoši tekstam. Kad izskanējis pants, bērns, kurš vidū rādīja kustības, ievel savā vietā citu
bērnu, pats iziet no apla, paņem kādu skaņu rīku un turpinājumā spēlē ritma pavadījumu. Izmanto
ādas skaņu rīkus: ritma kociņus, šeikerus, kokiriki, bundziņas u. tml.*

(Brice, 2009, 165)

Kur, pelīte, tu tecēji?

Latviešu tautasdziesma

1. Kur, pe - li - te, tu te - cē - ji, dig - dai, dig - dai, dā?

1. *(Musical notation for voice)*

2. *(Musical notation for accompaniment)*

5. Hm, hē, dig - dig - dā, dig - dai - rū - di - rā!

3. *(Musical notation for accompaniment)*

4. *(Musical notation for accompaniment)*

5. *(Musical notation for accompaniment)*

2. Pirtī biju slotas siet(i),
Hm, hē, dig-dig-dā,
Dig-dai-rū-di-rā!

3. Kā tu dūmos nenoslāpi?
Hm, hē, dig-dig-dā,
Dig-dai-rū-di-rā!

4. Es palīdu pabenķē!
Hm, hē, dig-dig-dā,
Dig-dai-rū-di-rā!

5. Es nograuzu benķa kāju.
Hm, hē, dig-dig-dā,
Dig-dai-rū-di-rā!

1. – metalofons vai ksilofons.

2. – ritma kociņi vai sit oļus.

3. – šeikeri.

4. – zvārguliši.

5. – bungas vai "gaiļiši".

(Brice, 2009, 142)

Muzikāli didaktiskās rotaļas pirmsskolā

Šūpoles

J. Tīlīcejevas mūzika un vārdi
Atdzejojusi M. Bičuka

Nesteidzīgi
mf

Šū - po - lēs es šū - po - jos, aug - šā,
le - jā, aug - šā, le - jā! Dzies - mu dzie - du, prie - cā -
jos: aug - šā, le - jā, aug - šā, le - jā!

(Bičuka, 2003, 95)

Zaļas, zaļas visas manas drēbes

Vācu bērnu rotaļa

1. Za - ļas, za - ļas vi - sas ma - nas drē - bes, zaļš ir
viss, kas šo - dien man ir klāt. Tā - dēļ mī - lu
vi - su, kas ir zaļš, jo man pa - tīk me - di - nieks.

2. Melnas, melnas visas manas drēbes,
Melnš ir viss, kas šodien man ir klāt.
Tādēļ mīlu visu, kas ir melns,
Jo man patīk skursteņslauķis.

3. Baltas, baltas visas manas drēbes,
Balts ir viss, kas šodien man ir klāt.
Tādēļ mīlu visu, kas ir balts,
Jo man patīk maiznieks.

4. Zilas, zilas visas manas drēbes,
Zils ir viss, kas šodien man ir klāt.
Tādēļ mīlu visu, kas ir zils,
Jo man patīk matrozis.

5. Raības, raības visas manas drēbes,
Raībs ir viss, kas šodien man ir klāt.
Tādēļ mīlu visu, kas ir raībs,
Jo man patīk krāsotājs.

Rotaļas apraksts

Rotaļnieki, sadevušies rokās, dzied un soļo plašā aplī. Dziedot 1. pantu, apla vidū ienāk visi tie, kuriem ir zaļas drēbes, dziedot 2. pantu, – tie, kuriem melnas drēbes utt.

(Zelmene, 2003, 129)

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte

(studiju programmas nosaukums)

Vadītāja atsauksme pirmajam studiju darbam / otrajam studiju darbam / kvalifikācijas darbam / bakalaura darbam / diplomdarbam
(izvēlēties atbilstošo)

Darba autora vārds, uzvārds

(pētījuma temats)

Kritēriji/vērtējums ballēs	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Izvirzītā mērķa un plānoto uzdevumu savstarpējā saistība										
Darba satura atbilstība izvirzītajam mērķim un uzdevumiem										
Pētījuma teorētiskās diskusijas kvalitāte										
Empīriskā pētījuma saistība ar teorijā gūtajām atziņām *										
Empīriskā pētījuma metožu izvēle un lietojuma korektums *										
Empīriskā pētījuma datu apstrāde un rezultātu analīze un interpretācijas korektums *										
Pētījuma praktiskā nozīme *										
Literatūras un avotu sarakstā minēto avotu izmantošanas pakāpe										
Atsauču korekts lietojums										
Secinājumu atbilstība izvirzītajiem uzdevumiem										
Secinājumu pamatotība										
Priekšlikumu konkrētība un atbilstība pētījuma saturam										
Pētījuma valodas kvalitāte										
Darba noformējuma atbilstība RPIVA metodiskajiem norādījumiem										

* tiek vērtēts, ja veikts empīriskais pētījums

Darba kopējais vērtējums (1–10
balles)

Vērtējuma pamatojums:

Ieteikt aizstāvēšanai

Pētniecisko darbu

Neieteikt aizstāvēšanai

Darba vadītājs

(akadēmiskais. amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds, paraksts, tālrunis)

Datums

Galvojums

Darbs izstrādāts atbilstoši zinātniskās ētikas principiem.

Darbā izmantotā literatūra u.c. avoti norādīti literatūras avotu sarakstā.

Dažāda veida informācijai (atziņām, citātiem, attēliem, tabulām u. .), kas iegūtas no minētajiem avotiem, darbā un tā pielikumos dotas atsauces.

Darba autors

Vārds Uzvārds

Arita Majore

Paraksts

Datums:

IZZIŅA PAR AIZSTĀVĒŠANU

Kvalifikācijas darbs izstrādāts

LU Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātē

Ar savu parakstu apliecinu, ka darbs izstrādāts patstāvīgi.

Darba autors _____

(vārds, uzvārds, paraksts)

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai.

Darba zinātniskais vadītājs

(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds, paraksts)

Kvalifikācijas darbs aizstāvēts

Pārbaudījuma komisijas 20____.gada _____ sēdē,

protokola Nr. _____

vērtējums _____

(vērtējums) (vērtējums vārdiem)

Valsts pārbaudījuma komisijas priekšsēdētājs

(akadēmiskais amats, zinātniskais grāds, vārds, uzvārds)

(paraksts)